

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Janina Nikurautio

Esikouluikäisten näkemyksiä perheestä

Keitä minun perheeseeni kuuluu?

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi AMK

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

27.1.2021

Tekijä(t) Otsikko	Janina Nikurautio Esikouluikäisten näkemyksiä perheestä
Sivumäärä Aika	40 sivua + 1 liite 27.1.2021
Tutkinto	Sosionomi AMK
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	
Ohjaaja(t)	Yliopettaja Saira Nevanen Lehtori Seija Mäenpää
<p>Tämän opinnäytetyön aiheena on esikouluikäisten lasten käsitykset perheestä. Tarkoituksena oli tutkia lapsen näkemystä siitä, keitä hän kokee perheeseensä kuuluvan. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä erään Etelä-Suomessa sijaitsevan esikouluryhmän kanssa. Ryhmässä oli yhteensä viisitoista lasta, joista kolmesta osallistuivat tutkimukseen.</p> <p>Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Keskeisenä viitekehystenä toimivat lapsen sosialisatio, kuusivuotiaan lapsen kasvu ja kehitys sekä perheen käsitteen määrittely. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimusaineistona toimi kolmesta lapsen perhepiirustukset ja haastattelut. Opinnäytetyön aineisto hankittiin strukturoimattomalla haastattelulla ja haastattelun tueksi lapset saivat tehtäväkseen piirtää kuvan omasta perheestään. Haastattelutilanne äänitettiin ja myöhemmin litteroitiin. Litteroitu aineisto taulukoitiin teemoiksi. Teemoista poimittiin useasti esiintyviä luokkia, jotka jaettiin viiteen eri kategoriaan. Piirustukset dokumentoitiin valokuvoin ja säilytettiin tietokoneella.</p> <p>Tutkimuksen tulokset perustuvat pääasiallisesti lasten piirtämiin kuviin siitä, keitä heidän perheeseensä kuuluu. Lasten kertomat asiat perheestään piirtämisen aikana täydentävät tuloksia. Aineistoista ei noussut esiin monimuotoisia perheitä vaan pääosin lapset piirsivät ydinperheitä kuvaavan piirustuksen. Muutamasta piirustuksesta puuttui isä, jolloin oletin, että kyseessä on eroperhe. Yhdeksästä piirustuksesta löytyi sisarusia. Kolmesta lapsta kahdeksan piirsi kuvaansa lemmikin.</p> <p>Lasten kuvien perusteella perheet olivat lähinnä ydinperheitä. Lemmikien tärkeys ja sen asema yhtenä perheenjäsenenä nousi vahvasti esille. Jopa edesmenneet lemmikit koettiin kuuluvan perheeseen. Tilastollisesti ydinperhe ei ole enää yksin yleisin perhemuoto. Lemmikien omistamista ei mainita virallisissa tilastoissa. Tässä kyseisessä ryhmässä ydinperhe ja lemmikit osoittautuivat tärkeimmiksi tuloksiksi. Jatkotutkimuksena voitaisiin tutkia lasten piirtämiä kuvia tietyin väliajoin ja verrata piirustuksia keskenään. Mielenkiintoista olisi myös tutkia esimerkiksi sijoitettujen lasten, sateenkaariperheiden lasten tai uusperheiden lasten käsityksiä perheestä.</p>	
Avainsanat	Perhekäsitys, sosialisatio, esiopetus

Author(s) Title	Janina Nikurautio Children's perspectives of a family in early childhood education
Number of Pages Date	40 pages + 1 appendice 27 January 2021
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	
Instructor(s)	Seija Mäenpää, Senior Lecturer Saila Nevanen, Principal Lecturer
<p>The purpose of this Bachelor's thesis was to find out children's perceptions of their family and who they think are part of it. The Bachelor's thesis was made in co-operation with a preschool class of fifteen children. Thirteen of the children participated on this thesis study.</p> <p>This thesis is a qualitative study. The main frames of references are socialisation, the development and growth of six years old children and the definition of family. The data for this study were the children's drawings of their families and the interviews of thirteen children. The material of the thesis was acquired by unstructured interviews and to support the interviews, the children were asked to draw a picture of their family. The interviews were recorded and then transcribed. The data were sorted in themes and categorized.</p> <p>The results were based on the children's drawings. During the drawing children told me about their drawings and families and this information completed the results. Children's drawings mostly represented nuclear families. All of the pictures had a mother in them, ten of the pictures had a mother and a father, nine of the pictures had siblings and eight of them had pets.</p> <p>Based on the drawings the families were mostly nuclear families. Pets were important and included as family members. However, a nuclear family is no longer statistically the most common form of family. In this group nuclear families and families with pets were the most important results. In the future, children could draw a picture of their family more often and the drawings could be compared to each other and analysed. It would also be interesting to study and compare the views of children in foster care, blended families, and rainbow families.</p>	
Keywords	perception of a family, socialisation, preschool

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lapsen socialisaatio	4
2.1	Sosialisaation eri toimijat	5
2.2	Perheen merkitys kasvattajana	6
3	Esiopetus ja ikäkohtaiset taidot	7
3.1	Esiopetus	7
3.2	Esikouluikäisten taidot ja ajattelu	8
4	Mitä perheellä tarkoitetaan?	12
4.1	Perheet tilastoina	12
4.2	Perheet ennen 1900-lukua	13
4.3	Perheet 1900-luvun jälkeen	14
4.4	Perheet nykypäivänä	15
5	Opinnäytetyön tutkimustehtävä	17
6	Toteutus ja tutkimusmenetelmät	17
6.1	Aineiston hankinta	18
6.2	Aineiston käsittely ja analyysi	19
6.3	Piirtäminen	20
6.4	Haastattelu	21
6.4.1	Johdateltavuus haastattelussa	22
6.4.2	Kysymysten merkitys	23
6.5	Eettisyys	24
6.5.1	Lasten oikeudet tutkimuksen kannalta	24
6.5.2	Alaikäisten tutkimisen eettiset periaatteet	25
7	Tulokset	26
7.1	Vanhemmat	26
7.2	Sisarukset	29
7.3	Lemmikit	31
8	Johtopäätökset	35
9	Pohdinta	38

Liitteet

Liite 1. Tutkimuslupakysely huoltajille

1 Johdanto

Lapsilla on oikeus tulla kuulluksi. Lasten kuuntelu ja heidän näkemystensä huomioonotto voi tuoda esille erilaisia käsityksiä siitä, mitä lapset pitävät tärkeänä, mikä heitä kiinnostaa tai vastaavasti huolettaa. Lapsen ajatusten kuuleminen on tärkeä osa arvostavaa vuorovaikutussuhdetta. Lasten ajatusten ja käsitysten kuuleminen voi avata aikuiselle ennalta-arvaamattomia näkemyksiä (Clark 2001.) Lapsen ajatusten, mielipiteiden ja tunteiden kuuleminen kasvattaa heidän itsetuntoaan. Tällöin he saavat kokemuksen kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän ajatuksiaan pidetään arvossa ja tärkeinä (Kimberley 2015.) Lasta kuunnellessa aikuinen saa tietoa ja ymmärrystä lapsen tarpeista ja kiinnostuksen kohteista. Tällöin aikuisen on helpompi myös vastata lapsen tarpeisiin ja kiinnostuksen kohteisiin tarjoten näin mielekkäitä mahdollisuuksia lapsen kasvulle ja kehitykselle. Kun aikuinen pystyy tarjoamaan lapselle kiinnostavia tapoja kehittää itseään, lapsi todennäköisesti oppii paremmin. Tällaiset kokemukset ovat avainasemassa yksilön hyvinvoinnin kannalta (Murray 2019.)

Jokainen yksilö näkee ja kokee maailman omasta näkökulmastaan. Tämä koskee myös aikuisten ja lasten näkemyksiä. Toisen näkökulman ja ajatustavan ymmärtäminen on erityisen tärkeää. Tarvitsemme ymmärrystä lasten käsityksistä, jotta voimme työskennellä heidän kanssaan parhaalla mahdollisella tavalla. Lasten ajatusten kuuleminen sekä tieto heidän ajattelutavoistaan auttavat meitä toimimaan, kommunikoimaan ja ymmärtämään heitä paremmin (Rymanowicz 2016.)

Tämän opinnäytetyön aiheena on esikouluikäisten lasten käsitykset perheestä. Tarkoituksena on tutkia nimenomaan lapsen näkemystä siitä, keitä hän kokee perheeseensä kuuluvan. Esikoulussa lapset olivat tehneet perhepiirustukset esikoulun alettua. Kasvatustajat toivoivat uusien piirustuksen avulla saavansa vertailukohdetta vanhoihin, jolloin lasten ajatusta perheestään voitaisiin tarkastella, sillä lasten ajatukset voivat olla päivä tai jopa hetkikohtaisia.

Päiväkodissa lapset ovat jo aloittaneet sosialisatiion prosessin ja heidän sosialisatiionsa laajenee. Lapsi oppii peilaamaan itseään muuhun ympäristöön, lähiyhteisö ja ihmiset ympärillä lisääntyvät ja lapsi osaa asemoida itsensä oman perheen jäseneksi. Perheen tulisi olla yksikkö, johon lapsi tuntee nyt kuuluvansa. Koulumaailmaan astuessaan

lapselle tulee elämään muita yksiköitä, kuten kaveri- ja harrastusporukoita. Valitsin työhöni esikouluikäiset lapset, sillä halusin tarkastella tätä aikaa, kun lapsella on vielä selkeästi oma yksikkö ja kiinnekohta. Halusin tietää, miten lapsi asemoi itsensä perheyksikköön ja keitä hän kokee siihen kuuluvan sekä miten hän näkee tämän ensimmäisen yksikkönsä ennen koulumaailmaan astumista.

Etsiessäni samankaltaisia tutkimuksia kuin oma työni, törmäsin paljon vanhempien, kasvattajien ja muiden aikuisten mielipiteitä ja käsityksiä tutkiviin töihin. Omassa työssäni halusin nostaa nimenomaan lapsen näkökulman tutkimuskohteekseni. Perheen vaikutukset lapsen elämässä ulottuvat vauvaiästä aikuisuuteen saakka, joten on tärkeää tarkastella lapsen itse määrittelemiä hänelle tärkeiksi koettuja ihmisiä. Opinnäytetyöni voi edesauttaa lasten moninaistuvan perhekulttuurin ymmärtämistä sekä tuoda ymmärrystä lasten kokemuksesta siitä, keitä heidän perheeseensä kuuluu. Lisäksi kasvattajien on myös hyödyllistä tietää miten lapsi asemoi itsensä perheeseensä. Nykyään kasvattajat joutuvat usein kasvokkain hyvin moninaisten perhesuhteiden kanssa. Niinpä varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tietoisuus eri perhemuodoista ja myös niiden kulttuuris yhteiskunnallisista taustoista on erittäin tärkeää (Ritala-Koskinen 2001.) Tiedon avulla lapsen kasvua ja kehitystä voidaan mahdollisesti tukea paremmin.

Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä erään Etelä-Suomalaisen esiopetusryhmän kanssa. Esiopetusryhmässä oli kaiken kaikkiaan viisitoista lasta, joista kolmesta osallistuvat tutkimukseen. Tutkimuskysymyksenä toimi, keitä lapsi kokee hänen perheeseensä kuuluvan. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka aineistona toimi lasten piirtämät kuvat perheestään sekä samanaikaisesti tehty lapsen haastattelu.

Lasten näkemystä on tutkittu erilaisista asioista, mutta suurin osa löytämistäni aineistoista oli opinnäytetöitä tai pro gradu -tutkielmia, joissa tutkittiin eri-ikäisiä lapsia tai hieinan aihetta. Päiväkotiin ja esikouluun sijoittuvia tutkimuksia on paljon, mutta kuten edellä jo mainittiin niissä ei yleensä ole tutkittu lapsen näkemystä vaan esimerkiksi kasvattajan, opettajan tai vanhempien käsityksiä. Lapsilähtöiset tutkimukset ovat kuitenkin myös alkaneet lisääntymään enenevässä määrin.

Maisa Turpeinen on tutkielmassaan ”mikä tekee perheestä perheen?” tutkinut viidesluokkalaisten lasten käsityksiä siitä mikä heidän mielestään tekee perheestä perheen. Tutkielma on laadullinen tutkielma, jonka aineistona toimii lasten tekemät piirustukset heidän perheistään sekä vastaukset kysymykseen ”mikä tekee perheestä perheen?”

Tutkielman tulokset osoittavat, että viidesluokkalaisilla on erilaisia käsityksiä perheestä. Tuloksista nousi esille viisi kategoriaa, jotka ovat perheen arvojärjestys, yhteenkuuluvuuden tunne, vanhempien merkitys, sisarusten tärkeys sekä lemmikkien osallisuus. Viidesluokkalaisten mukaan perheestä teki perheen toisten huomioonottaminen, yhteinen vapaa-aika, yhdessäolo ja positiiviset tunnetilat. Perhepiirustuksiin oli kuvattu rakenteellisesti ne jäsenet, jotka koetaan perheeseen kuuluvaksi. Viidesluokkalaiset kokivat sisarukset tärkeiksi. Sisarukset olivat paljon läsnä toistensa arjessa. Lapsen määritelmä perheestä ei välttämättä rajoitu pelkästään ihmisiin, jolloin lemmikit luettiin myös osaksi perhettä (Turpeinen 2017.)

Maria Savikon tutkielmassa ”iskäki joskus leegoilee” tutkittiin lasten käsityksiä perheestä ja perheen ajankäytöstä. Tutkielman tavoitteena oli tuoda esille lapsen ääni ja näkökulma. Tutkimus on laadullinen ja aineisto koostuu kymmenestä 4-6-vuotiaan päivähoitossa olevan lapsen haastattelusta. Tulosten perusteella lapsi kuvasi perhettään ja sen ajankäyttöä omien tekemisten ja kokemustensa kautta. Perhe nähtiin sellaisena, kuin perhe oli. Lapsen käsitys perheen kokoonpanosta riippui lapsen omasta kokemuksesta. Vanhemmat olivat merkittävässä roolissa lasten puheissa. Haastatelluista kahdella ei ollut sisaruksia, mutta muissa haastatteluissa sisarukset olivat iso osa arkea, leikki- ja pelikavereina sekä muuna seurana. Isovanhempien ja muiden sukulaisten kuvaus perheeseen kuuluvaksi oli aineistoissa vähäistä. Lemmit nousivat haastattelussa esille lapsen omasta aloitteesta ja kulkivat sisarusten tavoin mukana läpi koko haastattelun (Savikko 2013.)

”Perhe lapsen kokemana” tutkielmassa Marita Knevel on selvittänyt, kuinka lapset kokevat ja kuvailevat perhettään, sekä selittävät perheensä toimintaa. Aineisto on kerätty neljäsluokkalaisilta lapsilta kirjoitustehtävän avulla, jossa pyydettiin lasta kirjoittamaan perheestään. Tulokset osoittivat, että tutkimukseen osallistuneista lapsista suurin osa eli perheessä, johon kuului heidän molemmat biologiset vanhemmat. Kaikissa perheissä ei kuitenkaan ollut molempia vanhempia. Aineistossa löytyi sekä äidin, että isän luokse asumaan jääneitä lapsia. Perheet, joissa oli kaksi lasta, näyttäytyivät kyseissä tutkimuksessa yleisempinä. Aineiston 117 lapsesta vain 13 olivat ainoita lapsia. Noin puolella lapsista oli jokin lemmikki. Ne perheet, joissa oli lemmikki, kokivat suurimmaksi osaksi lemmikin olevan myös osa perhettä. Jotkin perhekuvaukset jopa alkoivat lemmikinkuvailulla, jonka jälkeen vasta kerrottiin sisarusta ja vanhemmista. Lapset mainitsivat myös isovanhemmat, tädit, sedät, enon sekä koko suvun tärkeänä osana elämäänsä. Myös kummit mainitaan tärkeänä ja heidän yhteydenottoaan kaivataan (Knevel 2003.)

Tämän opinnäytetyön keskeisinä käsitteinä toimivat perhekäsitys, sosialisatio, esiopetus. Perheen käsitteellä on tarkoitettu ajan saatossa monia eri asioita. Yleinen sosiologinen määritelmä kuvaa perhettä sosiaalisena yksikkönä. Perhettä yhdistää muun muassa yhteinen talous, asuinpaikka, lapsen saaminen ja kasvattaminen yhdessä. (Häggman 1996: 15–16.) Tilastokeskus (2020) määrittelee perheen samassa taloudessa asuviksi ihmisiksi. Tilaistoissa näkyvät kahden huoltajan perheet, samaa tai eri sukupuolta olevat, rekisteröityneiden parien perheet ja yksinhuoltajien perheet (Tilastokeskus 2020.) Perheen käsitteestä ei nykypäivänä olla aivan yhtä mieltä. Jokisen (2017) mukaan ihminen määrittelee perheensä itse. Jokaisella ihmisellä on nykyisin elinikänsä aikana yleensä kaksi perhettä se, johon syntyy ja se, jonka itse luo (Jokinen 2017: 126). Sosialisatio tarkoittaa lapsen kasvua ja kehitystä yhteiskunnan kokonaisvaltaiseksi toimijaksi. Siinä korostuvat perheen merkitys kasvattajana sekä erilaiset instituutiot lapsen kasvatuksen tukena (Pirskanen 2007.) Esiopetus on osa varhaiskasvatusta ja peruspetusta. Sen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseksi yhteiskunnan jäseneksi. Lisäksi se antaa lapsille heidän elämänsä tarpeellisia tietoja ja taitoja (perusopetuslaki 1998/628.)

Toisessa luvussa kerron lapsen sosialisatiosta ja perheen merkityksestä lapsen kasvatuksessa. Kolmannessa luvussa avaan esiopetuksen tarkoitusta Suomessa sekä kuusi-vuotiaan ikätasoisia taitoja ja ajattelua. Neljännessä luvussa käyn läpi perheen käsitettä eri näkökulmista sekä mitä sillä on tarkoitettu eri ajanjaksoina. Viidennessä luvussa esittelen opinnäytetyöni tutkimuskysymyksen. Kuudennessa luvussa kerron opinnäytetyön tutkimusmenetelmät. Seitsemännessä luvussa tuon esille opinnäytetyön tulokset. Kahdeksannessa ja yhdeksännessä luvussa ovat johtopäätökset sekä omaa pohdintaani opinnäytetyön tuloksista ja jatkokysymyksistä. Opinnäytetyön tavoitteena on saada vastaus tutkimuskysymykseen, keitä lapsi kokee hänen perheeseensä kuuluvan.

2 Lapsen sosialisatio

Sosiaalistuminen alkaa syntymästä ja jatkuu koko elämän. Sosialisatio vaatii kasvokkain vuorovaikutusta, jota tapahtuu yleensä ensimmäiseksi lapsen ja vanhempien välillä. Sosialisatio jatkuu koko elämän vuorovaikutusprosessien sarjana, jonka aikana yksilö hankkii ja saavuttaa täysipainoiseen toimijuuteen yhteiskunnassa tarvitsemiaan tietoja, taitoja ja ajatusmalleja (Pirskanen 2007: 112–113.) Sosialisatian painopiste on lapsuudessa, jossa lapsi kasvaa ensimmäisenä oman lähiyhteisönsä jäseneksi. Yhteiskun-

nallistumisen lisäksi ihminen kehittyy yksilöksi suhteessa ympäristöön. Ihminen ei ainoastaan sisäistä yhteiskunnan toimintamalleja ja vaatimuksia. Yhteiskunnallisen toimintakyvyn kypsyessä, ihminen saavuttaa myös valmiudet kehittää yhteiskuntaa. Sosialisatio on kaksisuuntainen tie. Toisessa päässä ihminen kehittyy osaksi yhteiskuntaa ja yhteisönsä jäseneksi, kun taas toisessa päässä hän on oma ainutlaatuinen toimintakykyinen itsensä (Kurki & Nivala 2006: 53.)

2.1 Sosialisatian eri toimijat

Primaarisosialisatian vaiheessa lasta kasvattavat lähiyhteisön aikuiset, useimmiten vanhemmat. Sekundaarisosialisatiossa kasvattajina toimivat yhteiskunnan kasvatusinstituutiot esimerkiksi päiväkotit ja koulut. Vähemmän tiedostettuina kasvattajina toimivat vertaiset ja vuorovaikutussuhteet heidän kanssaan (Kurki & Nivala 2006: 54–55.) Primaarisosialisatian tuloksena muodostuvat oma persoonallisuus, identiteetti, minuus sekä käsitykset lähiyhteisön perussäännöistä ja tavoista. Sekundaarisosialisatio alkaa vuorovaikutuksena, kun lapsen ympäristö laajenee sosiaalisiin instituutioihin. Vuorovaikutuksessa lapsi oppii erilaisia konkreettisia toimintamalleja, sosiaalisia sääntöjä ja asettamaan toisen ihmisen asemaan (Kurki & Nivala 2006: 57.)

Kansalaiskasvatuksen näkökulmasta kasvatuksen tehtävänä on ihmisen kasvattaminen poliittisen yhteisönsä täysivaltaiseksi toimijaksi. Sosialisatiota tapahtuu myös kasvatuksesta riippumatta ympäristötekijöiden vaikutuksesta. Kasvatuksessa oleellista on asettaa tavoitteet sen mukaisesti, millaisia jäseniä yhteisöön halutaan kasvattaa. Toisaalta pyritään kehittämään yksilön valmiuksia selviytyä maailmassa ilman suurempia konflikteja, kun taas toisaalta vahvistetaan kykyä nähdä heikkouksia ja saada keinoja muutoksen edistämiseen (Kurki & Nivala 2006: 54.)

Jo pienet lapset pyrkivät sosialisatioprosessissa tulkitsemaan ja ymmärtämään yhteisön kulttuuria sekä osallistumaan siihen. Sosiaalistuminen tapahtuu usein moneen eri ympäristöön ja instituutioon. Lapsella tällaisia ryhmiä tai instituutioita ovat vanhemmat, toiset lapset, koulu, harrastukset ja virtuaaliyhteisöt (Pirskanen 2007: 113.) Sosialisatian tärkeimpänä välineenä toimii kieli. Lapsen täytyy osata ja sisäistää kieli, sillä se tarjoaa ne käsitteet, joiden avulla ihminen pyrkii hahmottamaan maailmaa ja ajattelemaan. Kielen oppimalla lapsi oppii myös ne symbolit, säännöt ja rajoitukset, jotka säätelevät ryhmän sosiaalista vuorovaikutusta. Säännöt ja symbolit vaikuttavat tiukasti siihen, osaako yksilö toimia arjessa yhteisön odotusten mukaisesti (Pirskanen 2007: 114.)

2.2 Perheen merkitys kasvattajana

Lapsi syntyy perheensä jäseneksi. Lapsen ja vanhemman keskinäinen sosiaalinen vuorovaikutus käynnistää lapsen oman minän kehityksen ja sosiaalisten taitojen oppimisen. Lapsen sosiaalinen kehitys on nopeaa ensimmäisinä elinvuosina. Lapsi oppii oman äidinkieltensä ja käyttäytymään tietyin tavoin arjen eri tilanteissa. Lapsi alkaa tiedostamaan oikean ja väärän. Lapselle tulisi kehittyä myös perusturvallisuuden tunne, joka on erityisen tärkeää elämän myöhemmissä vaiheissa, kun muodostetaan myönteisiä vuorovaikutussuhteita. Perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa lapsen tulisi saada oppia sosioemotionaalisia taitoja kuten empatiaa ja tunteiden säätelyä (Ahokas, Ferchen, Hankonen, Lautso & Pyysiäinen 2008: 20.)

Perheen kiintymyssuhteet edistävät kasvatustehtävää ja ovat oleellinen osa lapsen kasvatusta. Kiintymyssuhteet ovat perusta yhteenkuuluvuuden tunteelle. Hyvät kiintymyssuhteet motivoivat lasta tekemään hyvää. Perheen arjessa lapset opettelevat ylläpitämään sosiaalisten suhteiden hyviä piirteitä. Isä nähdään usein lapsen toiminnan esimerkkinä, jonka tehtävänä on kasvattaa lasta käsityksiin hyveestä. Äiti taas nähdään tunteiden, kiintymyksen, luottamuksen, uskollisuuden, läheisyyden, yhteistyön ja huolenpidon esimerkkinä. Tärkein kansalaiseksi kasvamisen keino on aikuisten kansalaisten toiminnan tarkkailu ja erilaisten tehtävien harjoittelu aikuisen valvomana ja opastamana (Kurki & Nivala 2006: 75–76.) Vanhempien keskinäinen suhde vaikuttaa lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Hyvässä parisuhteessa olevat vanhemmat pystyvät vastaamaan paremmin lapsen sosiaalisiin tarpeisiin. Jos vanhempien liitossa on ongelmia, on mahdollista, että se vaikuttaa lapsen sosioemotionaalisiin kykyihin ja kehitykseen. Tämä voi näkyä muun muassa ongelmina koulussa ja lapsen vertaissuhteissa (Ahokas ym. 2008: 21.)

Perhe antaa lapsuudessa merkittävimmän esimerkin kansalaisuuden ja yhteiskunnan toimintamallien omaksumiseen. Perheellä nähdään olevan velvollisuus vastuullisten, itsestään ja toisistaan huolehtivien kansalaisten muovaamisesta. Vanhemmat ohjailevat kasvatustaan niiden näkemysten mukaisesti, jotka heillä on kunnan kansalaisuudesta. Tähän näkemykseen kuuluu yleensä ”normaali” elämänkaari, jonka alkuvaiheessa odotetaan yksilön kehittyvän itsenäisesti toimeentulevaksi (Kurki & Nivala 2006: 58.) Vanhempien kasvatuksen lisäksi lapsen kansalaisvalmiuksien kehitykseen vaikuttavat monet muut tekijät kuten kotona kuultavat ja luettavat asiat esimerkiksi vanhempien keskustelut, uutiset ja lehdet. Koti ohjaa kasvatusta kohti julkista toimikenttää muttei anna

kaikkia tietoja ja taitoja. Täysin toimintakykyisen kansalaisen kasvatukseen tarvitaan myös muita yhteiskunnan instituutioita (Kurki & Nivala 2006: 58.)

3 Esiopetus ja ikäkohtaiset taidot

3.1 Esiopetus

Oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuotena lapsen on osallistuttava vuoden kestävään esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Lapsen huoltajan on huolehdittava siitä, että lapsi osallistuu esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan (Perusopetus laki 1998/628 §26 a.) Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu. Sen tehtävänä on edistää lasten kasvua, kehitystä ja oppimista yhdessä huoltajien kanssa. Sillä pyritään myös edistämään yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa sekä ehkäisemään syrjäytymistä. Varhaiskasvatus toimii tukena huoltajille mahdollistaen esimerkiksi heidän työssä käymisen tai opiskelun (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018.)

Esiopetus ja mahdollinen lisäopetus kestävät vuoden. Esiopetuksen tavoitteena on perusopetuslain (1998/628) mukaisesti tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuulliseksi yhteiskunnan jäseneksi sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Esiopetuksen tavoitteena on myös lain mukaisesti parantaa lasten oppimisedellytyksiä (Perusopetuslaki 1998/628.) Esiopetus on tavoitteellista toimintaa. Lasten osaa mistasolle ei kuitenkaan ole yhteisiä vaan yksilöllisiä tavoitteita. Esiopetuksessa tuetaan ja seurataan lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.)

Esiopetuksen keskeisenä tehtävänä on lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisedellytysten kehittäminen. Esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että lapsella on mahdollisuus kokeilla, innostua ja oppia uutta. Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuus sosiaalisten taitojen vahvistamiseen sekä monipuoliseen vuorovaikutukseen (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.) Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi. Sen eri osa-alueita ovat minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni, kielten rikas maailma,

ilmaisun monet muodot ja kasvan, liikun ja kehityn (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018.)

Esiopetuksen henkilökunnan ja huoltajien välinen yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Esiopetuksen henkilökunnan avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perheisiin sekä kotien erilaisiin uskontoihin, perinteisiin ja kasvatuskäytäntöihin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.) Lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen toteutetaan kasvatuskumppanuutena esiopetuksen henkilökunnan ja kodin kanssa. Hyvässä keskinäisessä vuorovaikutuksessa esiopettaja ja vanhemmat voivat jakaa keskenään havaintoja lapsesta. Niin kehu kuin huoli on hyvä jakaa avoimesti puolin ja toisin (Kasvatuskumppanuus päiväkodin kanssa 2019.)

3.2 Esikouluikäisten taidot ja ajattelu

Luovuus on yksi ihmisen perustarpeista. Se on synnynnäinen ominaisuus ja voi näkyä erilaisena taitoina, kuten ongelmanratkaisukykyinä tai taiteellisena toimintana. Taiteellinen toiminta voi olla vapauttava, välittävä ja suojaava keino mieltä vaivaaviin tai siellä liikkuviin asioihin. Turvallinen etäisyys asiaa tarkastellessa voi tuoda esiin jotakin sanattomasti. Tällainen kokemus, jonka luovuus mahdollistaa, voi olla hyvinkin merkityksellinen (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019: 11–12.) Kuvataide tarjoaa väylän kommunikointiin riippumatta esimerkiksi kielestä. Kuvan avulla on mahdollista ilmaista itseään sekä omia tunteita ja ajatuksia, vaikka niiden sanoittaminen olisi haastavaa. Kuvilla voidaan tehdä näkyviksi kokemuksia ja tunteita. Ne voivat auttaa meitä ymmärtämään paremmin sekä itseämme että muita (Iivanainen 2019: 63.)

Lasten ja nuorten kanssa toiminta voi olla sadunomaista tai elämyksellistä, mutta sen avulla on myös mahdollista käsitellä lapsen ja nuoren elämän tärkeitä keskeisiä asioita (Iivanainen 2019: 70–71). Varhaisiän kuvataidekasvatus kasvattaa lasta. Sen painopiste on virallisesti luovuuden kehittämisessä, mutta tosiasiaissa tavoitteena on lapsen kokonaisvaltainen kasvu. Esteettiset kokemukset perustuvat aistimiseen ja kuvataidekasvatus antaa lapselle erilaisia mahdollisuuksia herkistää omaa aisti- ja havaintotoimintaansa (Rusanen 2009: 48.) Taidekasvatuksessa tärkeää on se, että se voi tukea lapsen kasvua ja kehitystä sekä oppimista. Kuvataidetoiminta rakentaa lapsen identiteettiä. Se harjaantuttaa lapsen kognitiivista kehittymistä, fyysismotorista oppimista sekä sosiaalisia ja

tunne-elämän taitoja (Rusanen 2009: 52.) Yksi tärkeimmistä aspekteista kuvataideläh- töisessä toiminnassa on tekemisen prosessin tarjoama tilaisuus kommunikointiin ja sen helpottamiseen. Itse luotu kuva tarjoaa luontevan keskustelun kohteen ja kuva helpottaa sanallistamaan asioita. Yleensä kun puhutaan itse tehdystä, tai tekemisen prosessista, kertoo samalla jotain aitoa ja merkityksellistä omasta itsestään (Iivanainen 2019: 78.)

Esikouluikäisten lasten kanssa koin piirtämisen olevan hyvä ratkaisu haastattelun tueksi. Tällöin lapsen oli mahdollisesti helpompi kertoa perheestään, kun hän sai samanaikai- sesti tehdä jotakin mielekästä. Piirustus tarjosi luontevan ja helpon keskustelun kohteen. Kuvan piirtäminen olisi mahdollisesti auttanut myös tilanteessa, jos joku lapsista ei olisi puhunut äidinkielenään suomea. Toivoin, että kuvan tekeminen haastattelun yhteydessä helpottaisi lapsia kertomaan oma-aloitteisesti omasta perheestään. Piirustuksen ede- tessä, oli myös helpompi tehdä jatkokysymyksiä kuvaan liittyen, kuin jos olisin tehnyt pelkän haastattelun ilman piirtämistä.

Kuuden ja seitsemän vuoden ikäisenä lapset nauttivat kuvallisten tarinoiden kertomi- sesta. Lapsien työt heijastavat usein heidän omia kokemuksiaan ja tietojaan sekä asi- oita, jotka ovat lapselle merkityksellisiä. Työtä tehdessään lapsi tuottaa teoksen, joka heijastaa häntä itseään. Kuvataiteessa lapsi pystyy ilmaiseen omia näkemyksiään. Luova prosessi on erilainen eri ikäisillä lapsilla. Myös temperamenttityypit vaikuttavat lapsen luovuuteen. Lasta ohjattaessa on myös hyvä ottaa huomioon sukupuoli, sillä usein tytöt ja pojat tarvitsevat erilaista ohjausta (Rusanen 2009: 52–53.) Lapsi pyrkii täsmälli- semäpään tilan kuvaamiseen ja käyttää usein viivaa maan ja taivaan erottamiseen. Mo- net kohteet on helpompi kuvata sivusta kuin edestä. Naisten tuntomerkki voi olla hame tai pitkät hiukset ja miesten hattu tai pitkät lahkeet. Esikouluikäistä kiinnostaa tekemisen lisäksi työn lopputulos (Rusanen ym. 2014: 52.)

Kuudenteen ikävuoteen mennessä lapsen tulisi osata jäljentää kolmio ja piirtää viidestä tai kuudesta osasta muodostuva ihminen (Rusanen ym. 2014: 44.) Lasten kiinnostus kuvalliseen toimintaan vaihtelee ja seitsemänten ikävuoteen mennessä lasten kuvalli- sen kehityksen erot voivat olla suuria. Lapsi kykenee yksityiskohtaiseen havainnointiin mutta motoriset taidot voivat olla vähäisiä. Harjoittelun määrä tai puute näkyy taidoissa. Lapset voivat harjoitella sosiaalisia valmiuksia pari ja ryhmätyössä. Näissä tilanteissa tarvitaan vuorovaikutustaitoja, kuuntelemista ja jakamista. Lapsi harjoittelee itsenäisyyttä suhteessa kasvattajaan ja omaan vertaisryhmään. Välineiden ja materiaalien jakaminen vaatii yksilöllistä panosta ja yhteistyötä (Rusanen ym. 2014: 43.)

Tässä tutkimuksessa ohjeistin kaikkia lapsia samalla tavalla. Lasten oma näkemys ja käsiala näkyi heidän piirustuksissaan. Toisten työn oli hyvin tarkasti piirretty, toiset eivät käyttäneet piirtämiseen niin paljon aikaa. Toiset laskivat tarkkaan viisi sormeaa, toiset taas piirsivät lukuisia jalkoja. Luovuutta tai ”poikkeavuutta” ei millään tavoin rajattu vaan lapsella oli lupa piirtää omannäköisensä teos. Lapset piirsivät kuvat pareittain tai kolmisin. Kaikki heistä onnistuivat jakamaan ja valitsemaan sovussa piirustusvälineitä. He myös pyysivät toisiltaan esimerkiksi mustaa kynää, jos tarvitsivat sitä. Lapset antoivat toisen puhua, vaikka monella oli paljon asiaa ja kysyivät myös toisiltaan puheenvuorojen päätteeksi asioita kuten ”onks sul sisko, onks teitä vaan kolme”.

Varhaislapsuudessa tapahtuvat suurimmat muutokset aivojen rakenteessa sekä niiden toiminnassa. Tämä kehitys jatkuu kuitenkin myös keskilapsuudessa. Kuusi–kahdeksanvuotiaiden aivojen kehityksen muutosten ajatellaan olevan yhteydessä kognitiivisten kykyjen kehitykseen erityisesti toiminnanohjauksen ja ajattelun osa-alueilla. Aivokuorella tunto- ja näköaistiin liittyvät alueet kehittyvät ennen eri aistialueilta tulevaa tietoa yhdisteleviä alueita. Eri aivoalueiden sähköinen toiminta alkaa olemaan synkronoidumpaa, joka parantaa aivojen eri osien yhteistoimintaa. Tämä on tärkeää toiminnan suunnittelun ja ohjailun kannalta (Ahonen ym. 2014: 80–81.) Lapset eivät vielä kykene käymään varsinaista keskustelua toistensa kanssa. He kyllä puhuvat yhdessä, mutta usein heidän puheensa ei liity siihen, mitä toinen juuri sanoi (Pirskanen 2007: 118.)

Kognitiivisessa kehityksessä kuvataiteellinen toiminta on lapselle väline ympäristön havainnointiin. Se auttaa luomaan mielekästä järjestystä kokemusten kaaokseen. Kuvien avulla lapsi voi kertoa mitä he jo tietävät maailmasta ja minkälaisia asioita he pitävät merkityksellisenä. Tärkeää toiminnassa on kokemusten muuntaminen, ei niiden kopiointi. Tähän tarvitaan keskittymistä, valintojen ja päätösten tekoa, suunnittelua ja organisointikykyä. Kuvataiteellinen toiminta vaatii myös visuaalista tarkkaavaisuutta sekä ongelmanratkaisutaitoja (Rusanen, Kuusela, Rintakorpi & Torkki 2014: 42.)

Opinnäytetyön käytännön osuutta tehdessä osa lapsista puhui paljon ja osa vähemmän. Keskustelu pysyi toisinaan saman aiheen ympärillä, mutta lapset eivät keskustelleet keskenään, vaan kertoivat vuorotellen omia asioitaan minulle. Perheisiin liittyvä keskustelu käytiin samoin, lapset kertoivat yksi kerrallaan omasta perheestään asioista. Lasten tullessa piirtämään kanssani, he pystyivät keskittymään hienosti tehtävänantoon ja piirtämiseen. Kaikki lukuun ottamatta yhtä, pitäytyivät tehtävänannossa ja keskittyivät työn

tekemiseen, vaikka vieressä oli kaveri. Lapset pystyivät keskustelemaan kanssani hienosti ja kyselivät minulta sekä toisiltaan erinäisiä asioita. Lapset suunnittelivat ja etsivät mitä värejä ja kyniä haluavat käyttää piirustuksessaan. Monia houkuttelivat värikkäät yli-
viivaustussit.

Psyykkisen toiminnan kannalta kuvataiteellinen toiminta rakentaa lapsen identiteettiä. Hän jättää itsestään jäljen, joka heijastaa häntä itseään. Lapsi voi sanattomasti ilmaista itseään ja kertoa merkityksellisistä asioista, kokemuksista ja tunteista. Kuvataiteellinen toiminta tuottaa usein tekemisen iloa ja onnistumisen kokemuksia (Rusanen ym. 2014: 42.) Mielen teoria, joka tarkoittaa yksilön saavuttamaa ymmärrystä siitä, että muillakin ihmisillä on oma tietoisuus, omat ajatukset ja tunteet kehittyä yleensä neljä–viisivuotiaana (Ahonen ym. 2014: 94–97.)

Kuvataiteellisen toiminnan lähtökohtana fyysisen kehityksen kannalta on kehollisuus. Kuvataiteellisessa toiminnassa on tärkeää harjaannuttaa erilaisia aistitoimintoja. Toiminta tarjoaa myös runsaasti tilaisuuksia liikkumista ja liikeratoja harjoittavaan motoriseen ja kinesteettiseen toimintaan. Liikkeessä on mukana aluksi koko vartalo ja käsi. Vähitellen ranteen ja sormien toiminta eriytyy ja lapsi oppii erilaisia otteita esimerkiksi pinsetti-, kynä- ja sivellinotteen. Harjoittelu kehittää silmän ja käden koordinaatiota, liikeratojen hallintaa sekä reaktiokykyä. Lapsi voi harjoitella kuvataiteellisella toiminnalla tilan hahmottamista, voiman käyttöä sekä ajan käyttöä. Motorinen toiminta ja sen kehittyminen on yksilöllistä (Rusanen ym. 2014: 40.)

Esiopetus ja koulun aloitus haastavat lapsia hienomotorisesti. Esimerkiksi kynän käyttö kirjoittaessa ja piirtäessä, tietokoneen käyttö, kosketusnäytön hallinta sekä kengännauhojen solmiminen vaativat kehittyneitä hienomotorisia taitoja ja sorminäppäryyttä. Keskilapsuudessa lihassmassa kasvaa ja liikkeiden hallinta paranee. Liikkeet myös monipuolistuvat ja kehittyvät. Tasapaino ja koordinaatio kehittyvät, jolloin lapset pystyvät taidokkaampiin suorituksiin ja vauhdikkaampiin liikuntaleikkeihin. Tyttöjen ja poikien motoriset taidot eroavat hieman toisistaan. Pojat menestyvät usein paremmin suorituksissa, jotka vaativat voimaa ja tytöt taas tehtävissä, jotka vaativat hienomotorisia taitoja (Ahonen ym. 2014: 83–84.)

Piirtäminen vaatii lapselta hienomotorisia taitoja. Tässä opinnäytetyössä piirustustaidon mittaaminen ei kuitenkaan ollut tutkimuksen kohteena. Piirustuksista voi kuitenkin nähdä selkeitä eroja hienomotoristen taitojen kehittymisessä. Piirtämisen aikana lapset näkivät,

kun toinen piirsi samanaikaisesti omaa kuvaansa. Kuusivuotiaana ajattelu on kehittynyt sen verran, että hän ymmärtää toisen lapsen piirtävän oman perheensä, kun taas hän itse piirtää omansa. Kuitenkin lapset saavat ideoita toisiltaan, esimerkiksi toisen piirtäessä erilaisia asusteita tai lemmikkejä he ryhtyvät matkimaan toisen kuvaa.

4 Mitä perheellä tarkoitetaan?

Perheellä on eri aikoina, eri paikoissa ja eri yhteiskuntakerroksissa ymmärretty kovin eri asioita. Perheestä on olemassa yhtä monta tarinaa, kuin perheessä on jäseniäkin ja jokaisen perheen tarina on erilainen. Yleinen sosiologinen määritelmä kuvaa perhettä sosiaalisena yksikkönä, jota yhdistää yhteinen talous, asuinpaikka, lisääntyminen sekä jälkikasvun kasvattaminen ja hoivaaminen yhdessä (Häggman 1996: 15–16.)

4.1 Perheet tilastoina

Tilastokeskus (2020) luokittelee perheet lapsettomiin tai lasten kanssa asuviin avio- ja avopareihin, rekisteröityihin mies- ja naispareihin sekä yhden vanhemman perheisiin. Lapsiperheeksi luokitellaan perhe, jossa on alle 18-vuotiaita lapsia. Uusperhettä tarkoittaa perhe, jossa on toisen tai molempien puolisoitten alle 18-vuotias lapsi tai lapsia. Uusperheen kaikki lapset eivät ole yhteisiä (Suomen virallinen tilasto: perheet 2020.)

Tilastokeskuksen mukaan perhe koostuu vain yhdessä asuvista henkilöistä. Se ei siis ota huomioon esimerkiksi sitä, että yksinelävä isä on osa perhettä, vaikka lapset asuisivat äitinsä luona. Tilastojen mukaan perheessä voi olla vain kaksi peräkkäistä sukupolvea. Tällöin siis esimerkiksi isovanhemmat eivät ole osa perhettä (Tilastokeskus 2020.)

Taulukko 1. Perheet tyypeittäin (Tilastokeskus 2018).

Vuosi	Yhteensä	Aviopari ja lapsia, eri sukupuolta	Aviopari samaa sukupuolta miehiä	Aviopari samaa sukupuolta naisia	Avopari ja lapsia eri sukupuolta	Äiti ja lapsia	Isä ja lapsia	Rekisteröity miespari	Rekisteröity naispari
1950	930 572	593 763	137 803	22 356
1960	1 036 270	678 822	129 706	19 845
1970	1 153 878	722 001	6 800	126 394	19 021
1980	1 278 102	711 226	36 200	140 725	21 233
1990	1 365 341	640 062	65 896	147 297	24 163
2000	1 401 963	514 868	102 581	159 432	28 931
2005	1 426 002	468 266	112 847	153 024	29 238	398	430
2010	1 455 073	446 433	117 254	149 651	30 278	706	895
2015	1 475 335	424 185	122 657	150 274	31 452	1 023	1 585
2018	1 468 681	404 142	675	1 305	122 614	152 888	33 292	586	696

Taulukosta 1. voidaan nähdä erilaisten perhemuotojen yleisyys vuosina 1950–2018. Avioparien määrä koki kasvun 1970- ja 1980-luvulla, mutta on ollut laskussa 1990-luvun jälkeen. Avoparien määrä taas on noussut vuoteen 2018 asti. Myös yhden vanhemman perheet ovat olleet nousussa 1970-luvulta vuoteen 2005 asti. Äidin ja lasten muodostamat perheet ovat paljon yleisempiä verrattuna isän ja lasten muodostamiin perheisiin. Isän ja lasten muodostamat perheet ovat kuitenkin olleet myös tasaisesti nousussa. Samaa sukupuolta olevat, suhteen virallistaneet parit, näkyvät tilastoissa vasta vuodesta 2005 eteenpäin. Rekisteröinnissä näkyy huima pudotus vuoden 2015 ja 2018 välillä, johon todennäköisesti vuonna 2017 voimaan tulleesta tasa-arvoisesta avioliittolaista.

4.2 Perheet ennen 1900-lukua

Perheen käsitettä käytettiin vielä 1700-luvulla harvoin. ”Familj” eli perhe sanaa käsitteenä saattoivat käyttää aatelistet puhuessaan koko suvun muodostamasta yhteisöstä. Sen sijaan käytettiin käsitettä ”hus” eli talo ja sen johdannaisia. Tämä käsite sisälsi usein itse talon, sen palvelijat, sukulaiset sekä työyhteisön. Hiljalleen 1800-luvulla Familj sanan merkitykseksi alkoi muodostua vain vanhemmat ja lapset. ”Perhekunnan” tehtävänä oli toimia syntiä vastaan ja sitä johti talon isäntä. Aviopuolison valinta ei perustunut rakkautteen vaan ulkoiisiin järjenmukaisiin perusteluihin (Häggman 1994: 135–136.)

Tähän aikaan perheellä tarkoitettiin ensisijaisesti avioliitossa olevaa pariskuntaa, joilla oli oma koti ja yhteisiä lapsia. Vaikka perhe syntyi avioliitossa, se jatkoi elämäänsä puolison kuoleman jälkeen. Mieslesken odotettiin avioituvan uudelleen, kun taas naislesken

uudelleen avioituminen oli harvinaista. Perhe määriteltiin aina miehen kautta, vaikka mies olisi ollut jo pitkään vainaja. Avioliiton kautta muodostunutta perhettä pidettiin ainitlaatuisena, sillä perheeseen tulleet uudet vanhemmat tai lapset olivat vain "puolikkaita" (Häggman 1994: 40–42.)

4.3 Perheet 1900-luvun jälkeen

Saaristo ja Jokinen (2004) viittaavat Parsonsin (1970) teoriaan sosiaalisesta systeemistä teoksessaan Sosiologia. Parsonsin (1970) mukaan perhe on yksi tärkeimmistä osa-alueista yhteiskunnassamme. Perheen tehtäviin on kuulunut uskonnosta ja koulutuksesta huolehtiminen sekä jatkuvuuden ylläpitäminen ja yhteiskunnallisten arvojen ja normien välittäminen eteenpäin. Perhe on muodostunut yhteiskunnan tavoin erilaisista osa-alueista, jotka ovat huolehtineet eri toiminnoista perheen säilymisen ja suvun jatkamisen kannalta. Sosialisatiosta kannalta perhettä on pidetty tärkeänä, sillä se on mahdollistanut niitä vuorovaikutussuhteita, joissa "minuus" sosiaalisesti muodostuu (Saaristo & Jokinen 2004: 92.)

Perheeseen viitattaessa on yleensä tarkastelun kohteena olleet erilaiset roolit. Perheen on ajateltu tyypillisesti sisältävän vastavuoroisia suhteita ja rooleja esimerkiksi äiti-isä, mies-vaimo, äiti-lapsi. Perheen perustamista on myös länsimaissa pidetty normaalina elämäntapana. Tämä on kuitenkin koskenut nimenomaan ydinperhettä, johon kuuluu mies ja nainen sekä heidän biologiset lapsensa (Saaristo & Jokinen 2004: 92.)

Perheen erilaiset määritelmät ovat aina olleet sidoksissa sen sosiaalisiin ja kulttuurisiin ympäristöihin. Sosiologian asiantuntijat eivät ole koskaan olleet yksimielisiä perheen käsitteestä. Lähimpänä yhteisymmärrystä on kuitenkin oltu 1900-luvun puolivälissä, jolloin funktionalistien tapa määritellä perhe on ollut vallassa. Funktionalismissa perhe oli universaali, jonka tarkoitus oli täyttää sille annetut tietyt tehtävät. Perhe esimerkiksi huolehti vastasyntyneen lapsen hoidosta ja socialisaatiosta. Lailliset siteet perheen sisällä kuten biologiset vanhemmat ja avioliitto vanhempien välillä, oli tärkeää. Nämä takasivat perheelle sen kiinteyden sekä vanhemmille oikeuden määrätä lastensa tekemisistä (Saaristo & Jokinen 2004: 93.)

Samankaltaisen kulttuurin omaavilla yhteiskunnilla on yleensä samankaltainen perhemalli, joka nousee ylitse muiden. Länsimaissa tämä perhemalli on ydinperhe. Ydinper-

heen mallia tukevat sosiaaliset instituutiot kuten kirkko ja oikeuslaitos. Kuitenkaan mikään yhteiskunta ei koostu ainoastaan yhdestä perhemallista, jota ohjaisi yksi yhteinen kulttuuriperinne. Jokaisessa yhteiskunnassa on paljon erilaisia arvomaailmoja sekä monia erilaisia perhekäsityksiä ja ajatusmalleja (Saaristo & Jokinen 2004: 96.)

4.4 Perheet nykypäivänä

Sosiologien keskuudessa ei ole koskaan oltu yksimielisiä siitä, mikä perhe on (Saaristo & Jokinen 2004: 96). Jallinoja (2000) näkee perheen ideana, tunnesiteenä ja epätäydellisesti toimivana kokonaisuutena. Perheenjäsenet menevät omia menojaan, mutta palaavat yhteen enemmän tai myöhemmin. Toiset näkevät päivittäin, toiset taas harvemmin. Tavatessaan toisensa he kuitenkin tietävät olevansa perhe (Jallinoja 2000: 10.)

Perhe rakentuu tapahtumien kulussa (Jallinoja 2000: 10). Perheellä on aina oma elämäkaari, joka kulkee vaiheittain. Näitä vaiheita ovat muun muassa seurustelu, avioituminen, lasten hankkiminen, pesän tyhjeneminen, sukupolvien väliset suhteet sekä nyky-yhteiskunnassa yleisinä vaiheina myös avioero ja uusperhe. Vaiheet seuraavat toisiaan kronologisesti, vaikkakin jokaisen perheen kaari on aina yksilöllinen (Jallinoja 2000: 10.)

Nykyaikana ihminen määrittelee perheensä itse. Jokaisella ihmisellä on yleensä elinikänsä aikana kaksi perhettä. Toinen, johon syntyy ja toinen, jonka aikuisiällä perustaa (Jokinen 2017: 126). Useimmiten näiden erilaisten perheen määritelmiä yhdistää lasten syntyminen ja kasvattaminen. Toisin sanoen lasten saaminen tekee perheestä perheen (Häggman 1996: 16.)

Perheet ovat nykypäivänä hyvin monimuotoisia. Erilaisia perhemuotoja voivat olla esimerkiksi ydinperhe, eri kulttuuritaustoista tulevat perhe, adoptioperhe, sijaisperhe, usean kulttuurin perhe, monikkoperhe, sateenkaariperhe, vammaisten lasten tai vanhempien perhe, leskien, eronneiden tai omasta tahdostaan yksin lapsen saaneiden yksinhuoltajien perheet tai uusperhe (Perheiden moninaisuus n.d.)

Uusperheet ovat kahden aikuisen liitto, jossa toisella tai molemmilla on lapsia edellisistä suhteista. Usein perheen lapset asuvat osan aikaa toisen vanhempansa luona. Uusperheessä lapsen elämään tulee uusi aikuinen ja mahdollisista sisarpuolia. Lapsen suhtautuminen asiaan saattaa olla ristiriitainen, toisaalta uusi perhe koetaan iloisena asiana

toisaalta taas uhkana. Uusperheissä roolit ja vastuut jakautuvat eri tavoilla. On esimerkiksi mahdollista, että perheessä lapsen oma vanhempi päättää lapsensa asioista tai että molemmat osallistuvat yhdessä lapsen kasvatukseen (7. jakso: Monimuotoiset perheet n.d.)

Monikulttuurisessa perheessä vanhemmat edustavat eri kulttuureja. Kumppanit voivat puhua eri kieltä ja harjoittaa eri uskontoja. Jokainen perhe on erilainen ja luo oman kotikulttuurinsa. Tämä voi olla sekoitus molempien kulttuuria tai kokonaan uusia toimintatapoja- ja malleja (7. jakso: Monimuotoiset perheet n.d.) Perheen lapsi voi olla esimerkiksi kaksikielinen tai kaksikulttuurinen.

Eroperheessä vanhemmat eivät asu enää yhdessä. Vanhempien ero on yksi yleisimmistä stressitekijöistä lapselle. Ero on myös lapsen kasvun ja kehityksen kannalta riskitekijä. Suurimmalla osalla lapsista ei kuitenkaan esiinny haasteita sopeutua vanhempien eroon. Ero on suuri elämänmuutos kaikille perheenjäsenille. Vanhempien ero vaikuttaa aina jollain tasolla lapsiin. Se voi herättää perheen lapsessa monenlaisia erilaisia tunteita esimerkiksi hämmennystä, pelkoa, vihaa, surua ja helpotusta. Lasten kokemukset erosta ovat yksilöllisiä ja he ilmaisevat itseään ja tunteitaan eri tavoin. Tavot, jolla lapsi ilmaisee erosta johtuvaa ahdistusta, vaihtelevat. Ilmaisuuun vaikuttavat lapsen ikä, temperamentti, perheen tilanne ja läheisten tuki. Myös se, oliko ero yllätys ja kuinka erosta puhutaan ja tilanne hoidetaan, vaikuttavat lapsen reaktioon. Lapsi voi reagoida vanhempien eroon monin eri tavoin (Vanhempien ero ja lapsen tunteet 2019.)

Eläintaloudessa perheessä asustaa jokin lemmikkieläin. Lemmikkien määrä on vuosien saatossa ollut tasaisessa nousussa. Myös lemmikkien rooli perheessä on muuttumassa. Lemmikki mielletäänkin usein yhdeksi perheenjäsenistä. Lemmikkieläimen rooli on muuttunut perinteisestä käyttöeläimestä psykososiaaliseksi seuralaiseksi. Lemmikkieläimet eivät ole vain korvikkeita ihmissuhteille. Lemmikkieläimen rooli perheessä muistuttaa ihmisjäsenten saamaa asemaa. Sitä pidetään usein osana perhettä ja sille sallitaan monia samanlaisia etuoikeuksia kuin muillekin perheenjäsenille (Heikkinen & Paavoseppä 1996, 2.) Lemmikkieläimet voivat olla keskeisen tärkeitä joillekin lapsille, tarjoten toveruutta ja täydentämällä perhe, sukulais- ja ystävyys-suhteita. Lapsille merkittävimmät suhteet tarjoavat ne, jotka ovat läsnä ja mukana lapsen elämässä. Tähän tarkoitukseen sopivat myös lemmikkieläimet (Morrow 1998.)

5 Opinnäytetyön tutkimustehtävä

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä tietoa esikouluikäisten lasten näkemyksistä siitä, keitä heidän perheeseensä kuuluu. Tavoitteena oli saada tietoon lapsen oma käsitys hänen perheestänsä. Jatkotutkimuksena voisi analysoida jo olemassa olevia piirustuksia psykologisista näkökulmista esimerkiksi mitä lasten piirtotavat ja kuvan asetellut, värit sekä koot kertovat perheen dynamiikasta. Lisäksi voisi tutkia, miten lasten ja vanhempien perhekäsitykset eroavat toisistaan ja mitkä asiat mahdollisesti vaikuttavat käsityksen muodostamiseen. Myös esimerkiksi sijoitettujen lasten ja erilaisten perheiden kuten uusperheiden tai sateenkaariperheiden lasten näkemyksiä olisi mielenkiintoista tarkastella ja vertailla.

Tutkimuskysymyksenä toimi: ”mikä on lapsen käsitys siitä, keitä hänen perheeseensä kuuluvat?”

6 Toteutus ja tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on ilmiön ymmärtäminen eikä niinkään tilastollisten yhteyksien löytäminen. Tämä mahdollistaa sen, ettei tutkimusaineiston tarvitse välttämättä olla suuri, joskus jopa yksikin tapaus voi riittää (Saaranen-Kauppinen ym. 2009: 49.) Tutkittavien henkilöiden pitää olla tarkoitukseen sopivia. Tutkimuksen perusjoukko voi olla pieni tai suuri, kunhan tutkimukseen valitaan sellaiset henkilöt, joilla on parhaiten tietoa tarkasteltavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2002: 88.) Tässä tutkimuksessa lapset itse piirsivät ja kertoivat perheestään ja heidän näkemys haluttiin saada tutkimuksessa esille.

Tutkimuksen aineisto saatiin haastattelemalla lapsia samalla kun he piirsivät kuvan oman perheestään. Haastatteluun perustuvassa tutkimuksessa halutaan saada selville, mitä ihminen ajattelee. Haastattelun etu tutkimusmenetelmänä on sen joustavuus. Tällöin voidaan käydä keskustelua haastateltavan kanssa ja esimerkiksi tarkentaa kysymystä tai vastausta. Haastattelussa on tärkeää saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2002: 74–75.) Haastattelun aikana saatoinkin esittää tarkentavia kysymyksiä tai kertoa lisäohjeistusta lapselle, mikäli näin sen tarpeelliseksi. Minulla ei ollut valmiina haastattelukysymyksiä, vaan toivoin lasten kertovan oma-aloitteisesti piirtämisen lomassa perheestään. Haastattelun päätteeksi myös kysyin lapsilta, keitä he olivat kuviinsa piirtäneet.

6.1 Aineiston hankinta

Opinnäytetyöni tekeminen alkoi helmikuussa 2020 kirjallisuuskatsauksen muodossa. Samoihin aikoihin otin yhteyttä sähköpostitse Etelä-Suomalaisiin esiopetusryhmiin. Lähetin sen kevään aikana sähköpostia noin kuudelle eri esikoululle. Yhteistyö alkoi keväällä yhden esiopetusryhmän kanssa. Sovimme, että toimitan lupalomakkeet huoltajia varten (Liite1.) esikoululle ja mietimme sitten päivämäärät, jolloin voin tulla haastattelemaan lapsia.

Viime vuoden keväällä kuitenkin Suomessa vallitsevan koronatilanteen takia päiväkodit ja koulut suljettiin kokonaan. Näin ollen en siis päässyt toteuttamaan opinnäytetyöni tätä vaihetta. En ollut vielä ehtinyt tehdä tutkimuslupahakemusta keväällä, kun sain tiedon, että aineiston keruuta ei voida toteuttaa. Päätin siis lykätä hakemuksen tekoa, kunnes saisimme lisätietoja koronan vaikutuksista ja mahdollisten erityistoimien päättymisestä. Toukokuussa 2020 hain tutkimuslupaa sivistystoimelta syys-lokakuulle 2020. Lupa tutkimukseen myönnettiin 28.5.2020. Opinnäytetyöni tekeminen oli tauolla kevään ja alkukeksän 2020. Kesän lopulla otin uudelleen yhteyttä työelämäkumppaniini kysymällä, olisiko mahdollista toteuttaa haastattelut tänä syksynä. Tämä sopi hänelle ja sovimme, että tuon huoltajien lupakyselyn heille 18.8.2020 ja he keräävät vastaukset 31.8.2020 mennessä. Samalla sovimme, että tulen esikoululle haastattelemaan lapsia syyskuun ensimmäisenä ja toisena päivänä.

Opinnäytetyöni aineisto hankittiin strukturoimattomalla haastattelulla ja haastattelun tueksi lapset saivat tehtäväkseen piirtää kuvan omasta perheestään. Lupa tutkimukseen oli kysytty kyseisen Etelä-Suomalaisen kaupungin sivistyslautakunnalta tutkimuslupahakemuksella, esikoulun johtajalta, esikouluryhmän opettajalta, lasten vanhemmilta sekä lapsilta itseltään. Haastattelut tein esiopetusryhmän omassa luokassa. Ryhmässä oli kaiken kaikkiaan 15 lasta, joista 13 osallistui haastatteluun. Haastattelukysymyksenä toimi: ”Keitä sinun perheeseen kuuluu?” Haastattelu pyrittiin pitämään mahdollisimman avoimena ja keskustelumaisena, jotta lapset voisivat vapaasti kertoa perheestään ja sen eri kokoonpanoista piirtämisen lomassa.

Haastattelut toteutettiin pareina. Luokseni piirtämään saapui kaksi lasta kerrallaan ja lopuksi kolme, ettei yhden lapsen olisi tarvinnut tulla yksinään jännittävään tilanteeseen. Haastattelu toteutui käytännössä niin, että olin levittänyt pöydälle erilaisia kyniä, joista lapset saivat vapaasti valita mieleisensä. Heidän asetettuansa aloilleen, kerroin heille

mistä on kyse ja pyysin heitä piirtämään paperille heidän oman perheensä. Jotkut lapsista kysyivät lisäkysymyksiä, kuten saako piirtää lyijykynällä, pitääkö piirtää äiti ja isä. Vastasin kysymyksiin mahdollisimman selkeästi avaten alkuperäistä tehtävänantoa, jotta se säilyisi samana kaikille. Tarkoitus oli saada lapsi piirtämään sellainen perhe, kenet hän kokee perheekseen eikä välttämättä esimerkiksi se, kenen kanssa lapsi asuu. Kun piirustus oli saatu valmiiksi, kysyin lapselta, haluaako hän kertoa minulle, keitä hänen piirustuksessaan on. Kaikki lapset lukuun ottamatta yhtä kertoivat, keitä he olivat piirtäneet kuvaansa.

6.2 Aineiston käsittely ja analyysi

Lapsia haastatellessani päätin äänittää haastattelun, jotta kaikki haastattelu tilanteessa puhuttu olisi tallessa ja siihen voisi myöhemmin palata. Dokumentoin valokuvoin myös haastattelun yhteydessä piirretyt kuvat lasten perheistä. Kuvat talletin opinnäytetyötäni varten luotuun kansioon tietokoneelleni. Äänitetyt haastattelut litteroin tietokoneelleni. Litteroinnilla tarkoitetaan esimerkiksi nauhoitetun puhemuotoisen aineiston kirjoittamista puhtaaksi. Litterointi helpottaa aineiston analysointia ja sen hallitsemista (Saaranen-Kauppinen ym. 2009: 78.)

Litterointi dokumenttiin liitin kuvat lasten piirustuksista heidän haastatteluidensa alle. Haastattelun otsikoin lasten etukirjaimella sekä liitteellä tyttö tai poika esimerkiksi E-tyttö. Tällaisia tunnistetietoja jouduin käyttämään omassa työskentelyssäni siksi, että pystyin yhdistämään oikeat piirustukset oikeisiin haastatteluihin. Kun haastattelu ja piirustus olivat molemmat samalla sivulla, minun oli helpompi tarkastella niitä samalla kuin luin tekstiä. Koodasin haastatteluista erilaisia pätkiä, jotka koin liittyvän tutkimuskysymykseeni. Koodauksessa tutkija merkitsee aineistoon tutkimustehtävän- tai kysymysten kannalta olennaisia asioita ja pyrkii näin ollen selkeyttämään aineiston sisältöä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Kyseiset kohdat värjäsin eri värein Wordin yliviivaustussi-toiminnolla. Merkitsemällä samoin koodein, esimerkiksi samoilla väreillä, samat tai samankaltaiset asiat, saadaan aineiston analyysiin helpotusta. Koodaaminen helpottaa poimimaan aineistoista tiettyä aihetta käsittelevät kohdat. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Teemoja eli keskeisiä aiheita muodostetaan useimmiten aineistolähtöisesti etsimällä tekstimassasta sen eri haastatteluja, vastauksia tai kirjoitelmia yhdistäviä tai erottavia tekijöitä. Teemojen muodostamiseen voidaan käyttää apuna muun muassa koodausta.

Taulukoinnin avulla voidaan havainnoida sitä, mitkä asiat aineistosta nousevat keskeisiksi ja näille voidaan miettiä yhteisiä nimittäjiä eli teemoja. Aineisto järjestellään teemojen mukaisesti, jokaisen teeman alle kootaan se aineisto tai kohdat, jossa puhutaan kyseisestä teemasta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Taulukoin aineiston teemoittain aluksi niin, että erittelin haastattelussa spontaanisti kerrotut asiat perheestä ja piirustusta kuvailevat kertomukset erikseen kuten ”mun isi pyöräilee” ja ”piirrän isoveljelle ison pään”. Taulukoita tuli yhteensä neljä. Vanhemmista, sisaruksista, isovanhemmista ja lemmikeistä kerrottua. Vanhempien taulukon jaoin vielä kahteen osaan, äidistä ja isästä kerrottua. Tämän jälkeen lisäsin kommentteja eroavaisuuksista tai yhtäläisyyksistä kiinnostaviin kohtiin.

Tutkimusraportissa esitetään usein teemojen käsittelyn yhteydessä sitaatteja. Aineistosta lainattujen kohtien tarkoituksena on antaa kuvaannollisia esimerkkejä ja tarjota lukijalle todiste tutkijan aineistosta, johon hän analyysinsä pohjaa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Teemojen muodostamisen yhteydessä merkkasin mahdollisia sitaatteja aineistoista, joita voisi olla tarkoituksenmukaista käyttää.

Laadullisen analyysin tueksi voidaan laskea vaikkapa koodien tai erilaisiin teemoihin kuuluvien elementtien lukumääriä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Piirustuksia analysoidessani päätin laskea, kuinka monessa kuvassa mikäkin teema esiintyy. Teemoja käytin kuvissa esiintyviä elementtejä. Niitä minulle valikoitu viisi. Molemmat vanhemmat, pelkkä äiti, pelkkä isä, sisarukset ja lemmikit. Laskemisella laadulliseen aineistoon pääsee joskus helpommin kiinni kuin vain lukemalla sitä monta kertaa uudestaan. Laskemalla saa joskus myös varmuuden siitä, että tutkimuksen tuloksina esitettävät päätelmät eivät perustu vain tuntumaan. Kvantifointi voidaan koota erilaisiksi taulukoiksi (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tein taulukon piirustuksissa esiintyvistä elementeistä edellä mainittujen otsikoiden mukaisesti.

6.3 Piirtäminen

Yhdessä koetun luovan toiminnan on todettu lisäävän osallisuuden kokemusta. Osallisuus on kuulumista johonkin ja merkityksellisyyttä siitä, että on osa jotakin yhteistä kokemusta. Osallisuutta voidaan pitää hyvinvoinnin taustatekijänä (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019: 13.) Tähän tutkimukseen sai luvan osallistua kaikki ryhmän lapsen lukuun ottamatta yhtä. Lapset olivat innoissaan tulossa haastateltaviksi ja saivat toivottavasti kokemuksen, että he ovat kaikki tärkeitä osallistuessaan tutkimukseeni. Ihminen jakaa

tarinoita ja jäsentää tarinallisesti toimintaansa ja kokemuksiaan. Luova toiminta sekä itseilmaisuus taiteen kautta tarjoaa hyviä ja turvallisia keinoja oman narratiivin tarkasteluun ja muovaamiseen (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019: 16.)

Taiteellisen toiminnan tavoitteina on usein luovuuden ja itseilmaisun herättely sekä hyvän olon, ryhmäytymisen ja kommunikaation edistäminen. Taidetta voidaan pitää hyvänä kasvatuksen välineenä, sillä sen avulla voidaan kehittää esimerkiksi kognitiivisia, motorisia, fyysisiä ja tunne-elämän taitoja. Kuvataiteellinen ilmaisuus on usein lapselle luontaista ja miellyttävää toimintaa (Iivanainen 2019: 66.) Ajattelin piirustuksen tukevan haastattelutilannetta siinä mielessä, että lapselle olisi helpompaa olla tilanteessa, kun tekemisen kohteena on jokin mukava toiminto. Lapsen on myös ehkä helpompi keskittyä piirustustehtävään, ja kertoa perheestään samalla kun piirtää, kuin tulla esimerkiksi pelkkään haastattelutilanteeseen tuntemattoman ihmisen kanssa. Lapsi sai käyttää piirtäessään luovuuttaan siinä määrin, että lapsi sai vapaasti käyttää erilaisia kyniä ja värejä, eikä mitään tiettyä piirtotapaa annettu, ainoastaan aihe.

Piirtämistä voidaan pitää yhtenä muunnelmana osallistavasta tutkimuksesta. Sen on tarkoitus lisätä tutkittavien kykyä ilmaista asioita itselleen luontevalla tavalla. Piirtämisen käyttämisen tavoitteena ei ole luoda taidetta vaan käyttää sitä yhtenä tapana dokumentoida. Piirtäminen voi olla avuksi lapsia tutkittaessa, sillä lasten on ehkä helpompi ilmaista mielipiteitään ja kokemuksiaan piirustuksen kautta kuin sanallisesti (Kiilakoski & Rautio 2017: 79–80.) Mustola, Mykkänen, Böök & Kärjä (2017) tuovat esille tutkimuksia lasten ja nuorten piirustusten tulkitsemista. Mustola ym. (2017) mainitsevat esimerkiksi Behrensin & Kaplanin tutkimuksesta, joissa selvisi japanilaisten lasten piirustusten viestivän kiintymyssuhteista sekä Burkittin & Sheppardin tutkimuksesta brittilapsista, jossa on huomattu, että lapset käyttävät tiettyjä värejä suhteessa eri tunnetiloihinsa. Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan analysoinut lasten piirustuksia piirtotavoiltaan tai väreiltaan vaan sisällöiltään. Koin, että piirtäminen olisi lapselle luonnollinen ja mielekäs tapa osallistua tutkimukseen. Lasten tekemät piirustukset toimivat tutkimukseni dokumentteina.

6.4 Haastattelu

Haastattelu on hyvin yleinen tiedonkeruutapa tutkimuksessa. Haastattelutilanteessa haastattelija ja haastateltava keskustelevat tutkimuksen kannalta oleellisista asioista strukturoidusti tai avoimesti. Haastattelulla on selvä päämäärä, saada vastaus tutkimus-

kysymykseen. Haastattelusta saadaan aineistoa, jota analysoidaan ja tutkitaan tutkimuskysymyksen vastauksen saamiseksi. Haastattelussa tärkeänä pidetään ajatusta, että jos halutaan tietoa ihmisen elämästä, on hyvä kysyä asiasta ihmiseltä itseltään. Oletuksena haastattelutilanteessa pidetään sitä, että ihmiset kertovat asioistaan totuudenmukaisesti. Haastattelutilanne tulee aina suunnitella huolellisesti. Haastattelun luomiseen vaikuttaa muun muassa haastateltavan ikä, lapsia tai nuoria ei voida haastatella täysin samoin tavoin kuin aikuista tai ikääntynyttä (Saaranen-Kauppinen ym. 2009: 52–53.)

6.4.1 Johdateltavuus haastattelussa

Lapsi ymmärtää jo hyvin pienenä sosiaalisen keskustelun luonteen, jossa toinen kysyy kysymyksiä ja toinen vastaa. Kun lapsi on pieni, hänelle ei ole tärkeää, onko annettu vastaus todenmukainen. Lapsi kokee tärkeänä sen, onko kommunikaatio aikuisen kanssa onnistunut. Toisin sanoen, onko aikuinen tyytyväinen lapselta saamaansa vuorovaikutukseen ja saako lapsi häneltä hyväksynnän. Pienet lapset eivät vielä ole kehittäneet täysin ”mielen teoriaa”, jolloin lapsi saattaa ajatella, että aikuinen tietää vastaukset kaikkiin kysymiinsä kysymyksiin. Tällöin lapsi saattaa vastata aikuiselle kysymyksiin tavalla, jonka ajattelee olevan aikuisen mielestä oikea tai hyvä vastaus (Korkman 2018: 30.)

Aikuinen voi johdatella lasta vastaamaan kysymyksiin haluamallaan tavallaan. Aikuisen esittäessä lapselle suoria kysymyksiä, joiden vastaus on kyllä tai ei, lapsi usein vastaa tavalla, jonka ajattelee aikuisen haluavan kuulla (Korkman 2018: 32.) Tästä syystä pyrin lasta haastatellessani kysymään mahdollisimman avoimia kysymyksiä, joihin ei olisi tiettyä vastausta. Yritän myös parhaani mukaan viritellä sellaista keskustelua, jossa lapsi kertoisi oma-aloitteisesti perheestään. Jos aikuinen rohkaisee tietynlaisiin vastauksiin, saattaa hän ohjata lapsen vastauksia. Esimerkiksi kysytään lapselta, milloin hän on sattunut polvensa, johon lapsi vastaa ensi viikolla. Aikuinen kysyy uudelleen, vai kaauditko tänään, johon lapsi todennäköisesti vastaa kyllä (Korkman 2018: 32.)

Aikuinen voi myös mainita kysyessään sellaista tietoa, jota lapsi ei ole itse huomannut tai joka ei ole totta. Tällöin lapsi saattaa tämän pohjalta luoda väärän muistikuvan tai käsityksen asiasta. Omat muistikuvat muokkautuvat uuden tiedon avulla ja jos lapsella on huonot muistikuvat kysytystä asiasta, riski uuden tai väärän kuvan muodostumiseen on suurempi (Korkman 2018: 33.) Yritin olla parhaani mukaan ehdottamatta perheenjäseniä lapselle. Esimerkiksi jos lapsi kertoi asuvansa äidin kanssa, en johdatellut lasta

kertomaan asuuko heidän kanssaan mahdollisesti äidin uusi mies- tai naisystävä. Kysyin usein lapsen jo piirtämistä henkilöistä, että ”Kukas tuo on?”

6.4.2 Kysymysten merkitys

Lasta haastattellessa on hyvä kiinnittää huomiota käytettäviin kysymyksiin. Kysymyksen muoto vaikuttaa suurelta osin lapsen kertomukseen ja sen luotettavuuteen. Käytettäessä avoimia kysymyksiä haetaan monisanaisia vastauksia, jotka tukevat lasta kertomaan itse. Avoimet kysymykset auttavat lasta etsimään tietoa omasta muististaan. Avoimissa kysymyksissä etuna on se, että riski lapsen johdatteluun on pienempi. Esimerkiksi kerro minulle perheestäsi. Pienten lasten kohdalla on kuitenkin hyvä rajata kysymyksen teemaa tarkemmin, jotta saadaan varmemmin vastaus kysytyyn asiaan. Esimerkiksi kerroit minulle, että siskosi tuli kylään. Kerro siskostasi (Korkman 2018: 37–38.) Tutkimuksessani käytin kysymyslauseena ”keitä sinun perheeseesi kuuluu” ja pyysin piirtämään oman perheen siihen varatulle paperille.

Ohjaavissa kysymyksissä tutkija haluaa saada tiettyä tietoa ja pyytää sitä. Esimerkiksi missä isäsi asuu? Ohjaavia kysymyksiä suositellaan käytettäväksi vasta kun on ensin avoimilla kysymyksillä saatu riittävästi tietoa. Näitä kysymyksiä käytetään lapsen kertomuksen tarkentamiseen (Korkman 2018: 38.) Haastattelussa esitin muutamia ohjaavia kysymyksiä. Esimerkiksi piirtämisen lopuksi, pyysin lapsia kertomaan erikseen, keitä heidän kuvassaan on. Jos lapsi kertoi äidin ja isän eronneen kysyin, asuuko lapsi äidin vai isän luona.

Vaihtoehtokysymyksissä vastaus on aina kyllä tai ei. Kysymykset alkavat tyypillisesti onko-sanalla. Esimerkiksi onko äidillä poikaystävä? Pienet lapset kuitenkin saattavat vastata tällaisiin kysymyksiin kyllä tai ei, vaikka eivät olisi ymmärtäneet kysymystä. Tämänkaltaiset kysymykset saattavat vaikuttaa lapsen omiin tulkintoihin, sillä niissä usein esitetään yksityiskohtia (Korkman 2018: 39.) Haastattelussa esitin tällaisia kysymyksiä, jos joku oli puhunut lemmikeistä. Esimerkiksi ”onko teilläkin koira?”

Johdattelevilla kysymyksillä haastattelija antaa lapselle voimakkaasti tietyn vastausvaihtoehdon. Esimerkiksi et pidä äidin poikaystävästä, ethän? Johdattelua voi tapahtua myös muilla tavoin. Haastattelija saattaa toistaa saman kysymyksen useammin, jos ei ole saanut siihen tietyn tyyppistä vastausta. Hän voi myös jollain tavalla palkita lasta tietynlaisista vastauksista. Luotettavin tieto saadaan lapselta spontaanisti tai hänen vastauksistaan

avoimiin kysymyksiin (Korkman 2018: 39.) Pysin välttämään haastattelussa johdattelua, mutta etuna oli varmasti se, etten tuntenut lapsia etukäteen enkä ollut tietoinen heidän perheistään. Minulla ei siis ollut tietoa etukäteen, keitä lasten perheisiin kuului.

6.5 Eettisyys

6.5.1 Lasten oikeudet tutkimuksen kannalta

Yleissopimus lapsen oikeuksista (60/1991) 12 artikla määrittelee lapsen oikeudeksi ilmaista vapaasti näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa ottaen huomioon lapsen iän ja kehitystason. 13 artikla sanoo, että lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä muun muassa hakemalla, vastaanottamalla ja levittämällä tietoja ja ajatuksia suullisessa, kirjallisessa, painetussa, taiteellisessa tai muussa lapsen valitsemassa muodossa. 16 artikla puolestaan varmistaa lapsen oikeuden yksityisyyteen ilman mielivaltaista tai laitonta puuttumista (Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991.)

Tutkijan on harkittava millaisia tutkimuksia lapsille ja lasten kanssa voidaan tehdä. Hänen on myös mietittävä, milloin aikuinen on velvollinen tekemään päätöksen lapsen puolesta. Lasten tutkimuksen erityispiirteenä on se, että se kohdistuu lapsiin. Lasta on suojeltava kaikilta mahdollisilta haitoilta, joita osallistuminen tutkimukseen saattaisi aiheuttaa. Tutkittaessa lapsia tutkimukseen ei saa liittyä mitään etukäteen tiedettäviä riskejä, tai haittoja, jotka vaarantaisivat lapsen hyvinvoinnin ja terveen kehityksen (Ruoppila 1999: 28–29.)

Lapsitutkimukseen liittyy kolme tärkeää erityispiirrettä. Morrow ja Richards (1996) määrittelevät ne lapsen haavoittuvuudeksi, vallan puutteeksi ja vähäiseksi tietämykseksi. Haavoittuvuudella viitataan lasten heikompaan fyysiseen ja psyykkiseen osaamiseen sekä tiedon kokemuksen puutteeseen. Vallan puute on lapsen vähäistä yhteiskunnallista valtaa. Aikuisen valta ulottuu tutkimuksen kysymyksiin ja vaiheisiin, tulosten julkaisuun ja niiden soveltamiseen. Lapset eivät voi eivätkä osaa tarkastella kriittisesti tutkimuksen havaintoja tai tulkintoja. Vähäisellä tietämyksellä tarkoitetaan lasten kyvyttömyyttä tai pystyvyyttä antaa luotettavia faktatietoja itsestään, elämästään ja elinoloistaan. Tämän takia päätös lapsen osallistumisesta on vanhemmilla. On kuitenkin tärkeää ottaa huomioon myös lapsen oma mielipide ja oikeus kieltäytymiseen (Morrow & Richards 1996: 96–

100.) Tässä tutkimuksessa lupa tutkimukseen kysyttiin lapsen vanhemmilta sekä lapselta itseltään ennen piirtämiseen osallistumista. Yksi lapsista ei osallistunut tutkimukseen.

6.5.2 Alaikäisten tutkimisen eettiset periaatteet

Alaikäiselle on annettava tietoa tutkimuksesta sellaisella tavalla, jonka hän pystyy ymmärtämään. Koska kyseessä on esikouluikäisten tutkimus ja he ovat alle 15-vuotiaita tutkimukseen osallistumisesta päättää ensisijaisesti huoltaja. Huoltajan informointi riittää tutkimuksissa, joissa ei käsitellä alaikäisten tutkittavien henkilötietoja. Huoltajaa informoidaan niin, että hän voi halutessaan kieltää lasta osallistumasta tutkimukseen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: 9–10.) Tein erillisen lupalomakkeen huoltajille, jossa kerroin tutkimuksestani ja siihen liittyvistä faktoista. Tutkimuksessani ei kerätty lasten nimiä tai muita henkilötietoja, mikä oli mainittuna erikseen lupalomakkeessa. Huoltajat pystyivät päättämään, saako heidän lapsensa osallistua tutkimukseen vai ei. Pyysin palauttamaan lupalomakkeen vastauksen esikoulun työntekijöille määräajassa. Lapsista yksi ei saanut lupaa osallistua tutkimukseen.

Vaikka tutkimukseen osallistuminen edellyttää huoltajan suostumuksen on alaikäinen annettava lupa tutkimukseen myös itse. Näin ollen tutkittava saa päättää itse, osallistuuko haastatteluun, vai ei. Tämä perustuu eettiseen periaatteeseen itsemääräämisoikeudesta ja vapaaehtoisuudesta. Myös Lapsen oikeuksien sopimus (60/1991 §12) määrittää lapsen oikeudesta omaan mielipiteeseen lasta koskevissa asioissa. Jos ilmenee ettei tutkimukseen osallistuminen ole alaikäisen tutkittavan edun tai tahdon mukaista, tutkimus pitää keskeyttää tai lapsi rajata ulos tutkimuksesta (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: 9–10.) Kukaan lapsista ei kieltäytynyt osallistumasta tutkimukseen.

Esikoulussa esittelin itseni lapsille ja kerroin mitä olen tullut tekemään. Kerroin olevani Metropolia ammattikorkeakoulussa ja tarvitsevani heidän apuaan koulutehtävääni. Kerroin tekeväni tutkimusta esikouluikäisten perhenäkemyksistä. Kerroin myös, mitä tutkimuksessani käytännössä tehdään eli piirretään kuva omasta perheestä. Kerroin lapsille selkeästi, että jos he jostain syystä eivät halua osallistua perheensä piirtämistehtävään, heidän ei ole pakko osallistua. Kukaan lapsista ei kuitenkaan ilmoittanut, ettei halua osallistua. Lapset olivat innokkaita tulemaan kanssani toiseen huoneeseen piirtämään. Lapset olisivat mielellään kaikki tulleet heti ensimmäisenä piirtämään ja haastateltaviksi. Esikoulun opettaja kertoi lapsille, kuka milloinkin oli vuorossa piirtämään.

7 Tulokset

Tutkimuksen tulokset perustuvat pääasiallisesti lasten piirtämiin kuviin siitä, keitä heidän perheeseensä kuuluu. Lasten kertomat asiat perheestään piirtämisen aikana täydentävät tuloksia. Aineistoista ei noussut esiin monimuotoisia perheitä vaan pääosin lapset piirsivät ydinperhettä kuvaavan piirustuksen. Kaikki lapsista piirsivät itsensä kuvaan ja asemoivat itsensä yhdeksi perheenjäsenistä. Useimmiten lapsi oli sijoittanut itsensä äidin viereen. Kaikissa lasten piirtämissä kuvissa oli äiti. Kymmenessä kolmestatoista oli mukana myös isänä. Yhdeksän lapsista piirsi kuvaansa sisaruksia ja kahdeksan lemmikin. Lapset eivät puhuneet muista sukulaisista muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta eivätkä piirtäneet heitä kuviinsa. Haastattelujen aikana lapset puhuivat enemmän lemmikeistä kuin esimerkiksi sisaruksista. Tässä opinnäytetyössä käyttämäni henkilöiden ja lemmikkien nimet ovat muutettu, jotta tutkimukseen osallistuvien lasten ja heidän perheidensä henkilöllisyys pysyisi anonyyminä.

Taulukko 2. Piirustusten jaottelua.

Piirustuksia yhteensä	13
Lapsi piirsi äidin	13
Lapsi piirsi isän	10
Lapsi piirsi sisaruksia	9
Lapsi piirsi lemmikin	8

7.1 Vanhemmat

Enemmistö lapsista piirsi kuvaansa molemmat vanhempansa. Osa lapsista piirsi äidin ilman isää. Molemmat vanhemmat piirtäneitä lapsia oli yhteensä kymmenen. Kaikissa kuvissa oli piirrettynä äiti. Kolmeen piirustuksista ei ollut piirretty isää. Yhteen ”isättömistä piirustuksista oli piirretty kuitenkin mieshenkilö, josta lapsi kertoi, ettei tämä ole hänen isänsä.

Lapsi 8: toi on Saku mut se ei oo mun isi, se on mun kaverin isi

Lapsi 6: mun äiti ja isä on muutenkin jo eronnut ni se kuuluu silti mun perheeseen

Lapsi 13: mä piirrän tänne alas ehkä isän

Kuva 1. "Toi on minä ja äiti ja koira ja Saku."

Lapsi piirsi kuvaansa itsensä, äidin, Sakun sekä koiran. Lapsi piirsi ensimmäisenä äidin ja itsensä sekä koira. Hän piirsi itsensä äidin ja Sakun väliin. Hän ei piirtänyt kuvaansa omaa isäänsä, eikä kertonut oma-aloitteisesti miksi kuvassa on Saku, eikä isä. Lapsen seurana oli piirtämässä kaksi muuta lasta. Kukaan heistä ei juurikaan puhunut piirtämisen aikana, eikä oikein vastannut, jos kyselin jotakin. Kaikki keskittyivät hyvin omaan tekemiseensä. Lopuksi kaksi heistä kertoi, keitä olivat piirtäneet kuvaansa. Yksi lapsista ei halunnut kertoa ollenkaan, ketä hänen kuvassaan oli.

Kuva 2. "Minä äiti iskä ja pikkuveljet."

Kuvaan lapsi piirsi ensimmäisenä äitinsä ja itsensä. Äidin hän piirsi kuvaan keskelle ja suurimpana, ja itsensä äidin viereen. Tämän jälkeen, hän piirsi kuvan oikeaan alareunaan kaksi pikkuveljeään. Vasempaan reunaan hän piirsi koiran. Lopuksi lapsi pohti ääneen, piirtääkö kuvaansa isää vai ei. Kysytty, että miksi lapsi piirtää kuvaansa ehkä isän. Lapsi ei osannut tai halunnut vastata kysymykseen ja sanoi vain, ettei tiedä. Lopulta hän kuitenkin piirsi isänsä mukaan kuvaan alareunaan. Kysyessäni piirustuksessa tarkemmin, lapsi kertoi, keitä kuvassa on ja että kuvassa oleva koira on kuollut. Hän kuitenkin koki, että koira kuuluu heidän perheeseensä, eikä pohtinut sen mahdollisuuksia kuvaan pääsemiseen.

Lapset kuvailivat piirtämisen lomassa usein itsejään. Esimerkiksi moni lapsista kertoi isän hiustyylistä tai vaatemausta: "isil on näin vähän hiuksia" tai "iskäl on aina melkein huppareita". Jotkut lapsista kertoivat myös mitä tekevät isän kanssa tai isän harrastuksista: "me rakennetaan isän kaa" ja "iskä välillä pyöräilee". Kovinkaan moni lapsista ei maininnut äitiään muuten kuin kertoessaan, keitä oli kuvaansa piirtänyt. Yksi lapsista kuitenkin kertoi hänen äitinsä "käyneen naimisissa" ja toinen kertoi äidin työskentelevän eri paikkakunnalla.

Kaksi lasta mainitsi piirtäessään myös isovanhemmat. Toinen kertoi, että häntä tulee tänään hakemaan esikoulusta ukki. Yksi lapsista kertoi, että hänen isovanhempansa

asuvat Oulussa ja heidän naapureillaan on kaneja. Kumpikaan lapsista ei kuitenkaan piirtäneet isovanhempia kuuluvaksi perheeseensä.

7.2 Sisarukset

Lapsista yhdeksän piirsi kuvaansa sisaruksia. Osa lapsista kertoi sisaruksistaan ja heidän asioistaan haastattelun aikana. Osa ei maininnut heitä muuten, kuin kertoessaan ketä olivat piirtäneen kuvaansa. Kaksi lapsista keskittyi suurimmalta osin sisarustensa piirtämiseen. He olivat samassa ryhmässä piirtämässä ja piirtäminen meni jopa hieman villiksi. Toinen keskittyi isoveljen yksityiskohtaiseen piirtämiseen ja toinen kertoi, kuinka piirtää pikkusiskonsa hyvin pieneksi kuvan alareunaan.

Lapsi11: Isoveli pitää tehdä. Sil on näin iso pää. Sitten pitää tehdä veljelle silmät, yks iso silmä. Ja mun isoveljellä on peppu. Mun isoveljel on myös mekko mut sil ei oo ikinä ollu mekkoo. Noin nyt sil on nätti mekko. Nyt pitää tehdä mekko pinkillä.

Kuva 3. ”Isoveli pinkissä mekossa, minä ja äiti mustissa mekoissa, isosisko ja iskä.”

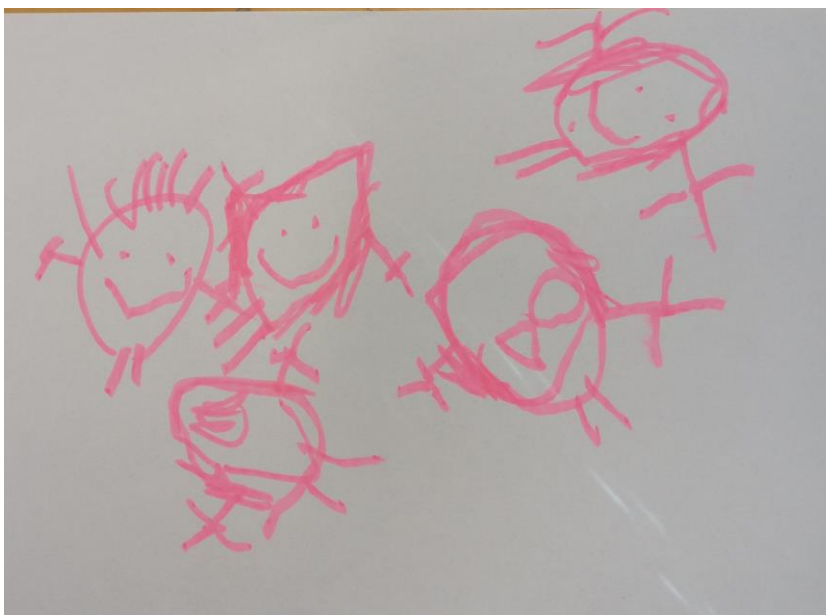
Yksi lapsista piirsi omaan kuvaansa (kuva 4.) itsensä, äidin, isän, kaksi siskoa ja veljen. Lemmikkejä hän ei piirtänyt kuvaansa, vaikka kertoi haastattelun aikana heillä olevan

kissa ja kaksi kania. Lapsi oli asemoinut itsensä kuvaan äidin ja sisarusten väliin. Lapsi aloitti piirtämään myös kolmatta siskoa (vaaleanpunainen suttu) mutta sitten hän äkkiä totesikin, ettei hänellä olekaan kolmatta siskoa. Hän suttasi ihmisen ja sanoi sen olevan ylimääräinen. Lapsi kertoi veljestään, ettei tämä asu enää kotona ja käy siellä harvoin. Isoveli ”käy koulua, jossa nukutaan myös”. Lapsi harmitteli, ettei isovelji käy niin usein kylässä.

Yksi lapsista (kuva 5.) piirsi kuvaansa itsensä, äidin, kaksi siskoa ja kissan. Kuvassa lapsi piirsi itsensä hieman erilleen muista. Hänelle oli piirretty erilaiset silmät ja s-mallinen suu, kun muut taas hymyilivät. Lapsi ei juurikaan puhunut haastattelun aikana perheestään.

Kuva 4. ”Äiti, mä, sisko, sisko, veli ja iskä.”

Kuva 5. ”Tossa on äiti, sisko, sisko ja kissa.”

Monet lapsista puhuivat sisaruksistaan haastattelun aikana. Toiset kokivat hieman ärsyyntyvänsä heistä ja toiset taas puhuivat hyvin ihailevaan tai kehuvaan sävyyn. Yksi lapsista oli sitä mieltä, että hänen pikkuveljensä ovat hyvin ärsyttäviä. Hänen kanssaan samaan aikaan piirtävä lapsi, oli taas sitä mieltä, että hänen isosiskonsa lempiväri oli myös hänen lempiväriinsä, isosiskon hiukset olivat paljon kauniimmat kuin hänen omansa ja isosisko varmaankin ärsyyntyi häneen välillä. Kyseinen lapsi, joka kertoi pikkuveljien ärsyttävän, ei piirtänyt heitä kuvaansa.

Lapsi6: Tiesitsä et mun velit on vähän sillee ärsyttäviä.

Tutkija: Minkä takia?

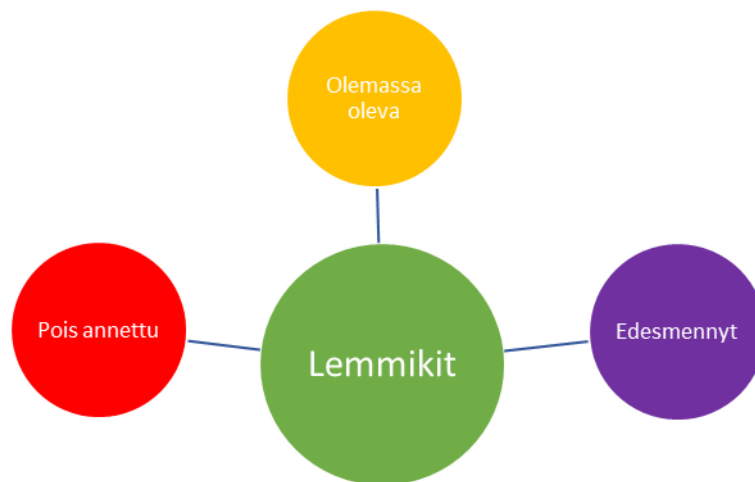
Lapsi6 : Ne seuraa mua joka paikkaa, halua leikkii, yöllä puhuu, herättää mut öisin.

Lapsi5: Ja arvaa mitä on mä oon ärsyttävä mun isosiskolle ku mä aina vaan seuraan sitä!

7.3 Lemmikit

Lemmikkejä esiintyi lasten kuvissa suurimmassa osassa. Haastatelluista lapsista kahdeksan piirsi perheeseensä kuuluvaksi lemmikin. Lemmikit eivät kuitenkaan kaikki olleet mukana perheen arjessa. Piirustuksista neljällä lapsella oli lemmikki, joka oli elossa ja asui perheen luona. Kaksi lapsista piirsi kuvaansa lemmikin, joka oli ollut osa perhettä, mutta nyt jo edesmennyt. Lisäksi kaksi lapsista piirsi lemmikin, joka oli joskus ollut perheessä, mutta annettu pois. Kaksi jälkimmäistä lemmikkiläatua olivat siitä erikoisia, että lemmikki piirrettiin silti osaksi perhettä, vaikkei se enää ollutkaan fyysisesti perheessä mukana.

Kaavio1. Lemmikkieläinten jaottelu.

Muutama lapsi koki lemmikkieläimet niin tärkeäksi, että aloittivat niiden piirtämisen ensimmäiseksi. Nämä lapset puhuivat myös ison osan haastattelusta lemmikeistään. Yhdellä lapsista oli piirustuksessaan pitkän aikaan pelkästään hän itse sekä hänen lemmikkinsä. Kun sitten lopulta kysyin, eikö häneen perheeseensä kuulu ketään muita, kun hän itse sekä eläimet, piirsi lapsi pikaisesti myös äidin ja isän kuvaansa. Yksi lapsista kertoili paljon koirastaan ja sen tärkeydestä hänelle. Koira ei kuitenkaan lapsen kertoman mukaan asunut heidän perheessään, vaan isoäidin luona. Lapsi koki kuitenkin koiran kuuluvan hänen perheeseensä.

Lapsi 6: nyt mä muistan tän nimen, Misse. me myytiin se pois. arvaatko miks. se pissas mun äidin takin päälle ja mun sänkyyn. se oli niin kauan, ku mä olin vauva. silloin se oli viel meillä. mul on jo ikävä sitä.

Lapsi 4: ja meillä on koira ja sen nimi on Martta mäykkis. Mä rakastan mäykkiksiä koko maailmassa eniten koska ne on niin sööttejä. Mutku meidän kerrostaloon ei saa tuoda koiria niin siks se Martta asuu nyt mein mummolas paitsi onhan se välillä ollu meillä, vaikka sinne ei sais tuoda

Kuva 6. ”Martta, varamartta, isä, äiti ja mä. Mä tein isille lumiukon.”

Kuvan kuusi on piirtänyt ”lapsi 4”, jonka sitaatti on kuvan edellä. Kuvaansa hän on piirtänyt oikeasta reunasta alkaen vihreällä lemmikki mäyräkoiransa Martan. Seuraavana kuvassa on hänen ”vara-Martta”, joka on heidän koiransa kanssa samannäköinen pehmolelu. Vaaleanpunaisella lapsi piirsi perheensä: isän, äidin ja itsensä. Lisäksi lapsi piirsi vasempaan reunaan lumiukon. Hän kertoi piirtävänsä sen isälleen. Piirtämisen aikana lapsi kertoi paljon Martta-koirastaan. Hän sanoi, että kun koirasta valuu kuolaa, äiti siivoaa. Hän kertoi myös Martalla olleen kerran juoksut ja siitä valuneen verta. Tarinaa löytyi myös naapurin koirasta, joka oli kuulemma Martan kaveri. Hän kertoi muun muassa sen rodusta, mitä koira tekee(lammaspaimen) ja kuinka ihanat kápälät sillä on.

Kuva 7. ”Täs on meidän lemmikki Koda, se on kissa ja täs on minä ja täs on äiti täs on isä täs on sisko.”

Kuvassa 7. lapsi on piirtänyt kuvaansa äidin, isän, siskon, itsensä, sekä lemmikkikissan. Hän esitteli perheenjäsenistään ensimmäisenä lemmikin. Lapsi oli piirtämässä samanlaisesti kahden muun lapsen kanssa. Toiset lapset olivat äänekkäämpiä ja kommentoivat piirtämisprosessiaan jatkuvasti. Tämä lapsi ei puhunut piirtäessään mitään, eikä osallistunut haastattelutilanteen keskusteluun. Hän piirsi keskittyneesti ja kun hän oli saanut piirustuksensa valmiiksi, hän kertoi reippaasti, ketä oli kuvaansa piirtänyt.

Oletan, että osa lapsista saattoi katsoa mallia samaan aikaan piirtävältä toiselta lapselta lemmikkien suhteen. Esimerkiksi yksi lapsista kertoi heti alkuun heillä olevan kaksi kissaa. Hänen kanssaan samaan aikaan piirtämässä oleva lapsi alkoi miettimään tällöin myös kissaa, joka heillä on aikoinaan ollut. Lapsi ei välttämättä olisi piirtänyt kissaa perheeseensä, ellei toinen lapsi olisi myös piirtänyt kissoja. Kuitenkin esimerkiksi sitaateissa mainitut lapset olivat eri ryhmissä, joten he eivät voineet saada tällaista vaikutusta toisiltaan. Myös kaksi lasta, jotka piirsivät kuvaansa edesmenneen kissan ja toinen koiran, olivat piirtämässä eri aikaan, joten he eivät todennäköisesti vaikuttaneet toistensa piirustuksiin.

Kaikki lapsista ei kuitenkaan kokenut lemmikkejä sellaisiksi, että ne piirrettäisiin mukaan perhekuvaan. Yksi lapsista kertoi, että hänen perheeseensä kuuluu myös koira, mutta

lapsi ei piirtänyt koiraan kuvaansa. Hän totesi minulle: ”Erkki kyl kuuluis kyllä mut se on vaa koira”.

8 Johtopäätökset

Toisin kuten Savikon (2013) ”Iskäki joskus leegoilee” ja Turpeisen (2017) ”mikä tekee perheestä perheen” tutkielmissa, tulokset eivät tuoneet erityisesti esille sisarusten tärkeyttä. Vaikka yhdeksän lapsista piirsi kuvaansa sisaruksia, eivät lapset juurikaan tuoneet haastatteluissa esille sisaruksiaan, ainoastaan muutama puhui sisaruksistaan toinen hyvin positiivisesti ja toinen hieman negatiivisesti. Kaksi lasta taas, jotka keskittyivät piirtämään sisaruksiaan, veljeä ja siskoa, piirsivät heidät melko epärealistina kuvina. Toinen piirsi isoveljen pinkissä mekossa ja toinen siskon kuvan laitaan ”ihan pikkiriikkisenä”. Toisin myös kuin Knevelin (2013) tutkielmassa ”perhe lapsen kokemana” lapset eivät juurikaan maininneet eivätkä ollenkaan piirtäneet kuviinsa muita sukulaisia kuten isovanhempia, tätejä tai setiä.

Sosialisaation painopiste on lapsuudessa, jossa lapsi kasvaa ensimmäisenä oman lähiyhteisönsä jäseneksi (Kurki & Nivala 2006: 53). Lasten piirustuksissa näkyivät lähiyhteisön ihmiset, äiti, isä ja sisarukset. Piirustuksiin ei ollut tuotu mukaan muita sukulaisia tai läheisiä. Sosialisaatiossa isä nähdään usein lapsen toiminnan esimerkkinä ja äiti taas nähdään tunteiden, luottamuksen, läheisyyden ja huolenpidon esimerkkinä. Lasten haastattelussa lapset toivat ilmi isien kanssa tehtäviä asioita. Lasten kertoman mukaan, isät pyöräilivät, kävivät skeittaamassa ja pelasivat. Äideistä taas kerrottiin heidän hakevan eskarista, käyvän töissä ja siivoavan. Suurimmassa osaa piirustuksista lapsi piirsi itsensä ja äidin vierekkäin ja piirsi äidin ensimmäisten asioiden joukossa. Joissain piirustuksissa äiti oli isompi hahmo kuin muut, viestien mahdollisesti äidin tärkeydestä lapselle. Osasta piirustuksia isä puuttui kokonaan ja jossain isä oli aseteltu kuvan reunaan hieman irralliseksi muista. Isää ja hänen kanssaan puuhailusta puhuttiin innokkaana, mutta ehkä isän asema perheessä on piirustuksista päätellen pienempi kuin äidin.

Nykyään kasvattajat joutuvat usein kasvokkain hyvin moninaisten perhesuhteiden kanssa. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tietoisuus eri perhemuodoista ja myös niiden kulttuurisyhteiskunnallisista taustoista on erittäin tärkeää (Ritala-Koskinen 2001.) Tiedon avulla lapsen kasvua ja kehitystä voidaan mahdollisesti tukea paremmin. Tämän ryhmän tuloksista ei noussut esiin monia erilaisia perhemuotoja. Yleisimpänä piirustuk-

sena oli ydinperhettä kaavaileva kuva. Samankaltaisen kulttuurin omaavilla yhteiskunnilla on yleensä samankaltainen perhemalli, joka nousee ylitse muiden. Länsimaissa tämä perhemalli on ydinperhe. Ydinperheen mallia tukevat sosiaaliset instituutiot kuten kirkko ja oikeuslaitos. Kuitenkaan mikään yhteiskunta ei koostu ainoastaan yhdestä perhemallista, jota ohjaisi yksi yhteinen kulttuuriperinne. Jokaisessa yhteiskunnassa on paljon erilaisia arvomaailmoja sekä monia erilaisia perhekäsityksiä ja ajatusmalleja (Saaristo & Jokinen 2004: 96.) Tilastokeskuksen (2018) mukaan kahden vanhemman perheitä, avioliitossa ja avoliitossa olevia, on kuitenkin kaikista lapsiperheistä vain noin 36 %. Yhden vanhemman perheitä, joissa äiti asui yksin lasten kanssa, on tilastollisesti enemmän kuin esimerkiksi avoparina asuvien perheitä. Nämä tilastolliset seikat eivät kuitenkaan näyttäytyneet tämän kyseisen ryhmän kanssa vaan työn tulokset mukailivat länsimäistä perhemallia.

Sen sijaan taas lemmikit tuotiin esille hyvin samalla lailla kuin Savikon (2013) tutkielmassa. Lemmikit nousivat haastattelussa esille lapsen omasta aloitteesta ja kulkivat sisarusten tavoin mukana läpi koko haastattelun (Savikko 2013.) Lapsilla on salliva ja hyväksyvä näkemys, mitä perheeseen tulee. Heidän käsityksensä eivät keskity pelkästään ydinperheen normeihin ja sukulaissuhteisiin. Lapselle kotona tärkeää on lapsen saama tuki, joka voi ulottautua erityisiin suhteisiin, kuten suhteeseen lemmikin kanssa. Lapsi ei ajattele, että perheenjäsenen tulisi olla ihminen, vaan hän käsittää, että ne, jotka ovat hänelle tärkeitä ja läsnä, ansaitsevat perheenjäsenyyden (Morrow 1998.)

Nykyaikana ihminen määrittelee perheensä itse (Jokinen 2017: 126.) Jallinoja (2000) taas näkee perheen ideana, tunnesiteenä ja epätäydellisesti toimivana kokonaisuutena. Jokisen (2017) ja Jallinojan (2000) näkemykset perheestä kuvaavat hyvin lasten näkemystä perheestä. Ihminen määrittelee perheensä itse ja lapsi määrittelee lemmikin kuuluvan perheeseensä. Samaa tukee Jallinojan (2000) ajatus perheestä tunnesiteinä, sillä lapsella saattaa olla hyvinkin vahvat tunnesiteet perheen lemmikkeihin, jolloin nämä ovat tärkeä osa lapsen määrittelemää perhettä.

Nykyään lemmikki mielletäänkin yhdeksi perheenjäsenistä. Sen rooli on muuttunut käyttöeläimestä seuraeläimeksi. Lemmikit voivat tarjota toveruutta ja täydentää perhesuhteita. Lapset kokevat lemmikin merkittävänä suhteena, sillä ne ovat läsnä lapsen arjessa ja elämässä (Morrow 1998.) Piirustusten ja haastattelun perusteella lemmikit osoittautuivat hyvin tärkeiksi suurelle osalle lapsista. Osa lapsista puhui lemmikeistään melkein koko haastattelun ajan. He piirsivät lemmikkinsä ensimmäisenä kuviinsa ja kertoivat

niistä laajasti. Myös edesmenneet ja syystä tai toisesta pois annetut lemmikit koettiin edelleen hyvin tärkeinä ja perheeseen kuuluvina. Poikkeuksena ainoastaan yksi lapsi kertoi heillä olevan koiran, mutta ei piirtänyt koiraan kuvaansa. Hän selitti tätä sillä, että kyllä se varmaan kuuluisi perheeseen, mutta onhan se vain koira. Kun aikuinen pystyy tarjoamaan lapselle kiinnostavia tapoja kehittää itseään, lapsi todennäköisesti oppii paremmin (Murray 2019). Lemmikkien tärkeys lapselle ja sen tiedostaminen on hyödyllinen tieto. Lapsille voidaan kehittää erilaista toimintaa ja oppimiskokemuksia omaa lemmikkiä tai yleistä kiinnostusta eläimiä kohtaan hyödyntämällä.

Lapsi on vielä hyvin egosentrinen, hänellä on taipumus tulkita maailmaa vain omista lähtökohdistaan käsin (Pirskanen 2007: 118). Yhdessä piirustustuokiossa kaksi poikaa oli piirtämässä perheitään. Kun kuvat alkoivat olla valmiita, toinen huudahti hämmästyneenä toiselle, että: ”onks teitä vaan kolme?”. Toinen poika vastasi hieman hämillään, että: ”joo”. Toisen poika oli hämmästynyt siitä, etteivät heidän perheensä näyttäneet samalta, vaan olivat eri kokoiset.

Kuuden ja seitsemän vuoden ikäisenä lapset nauttivat kuvallisten tarinoiden kertomisesta. Lapsien työt heijastavat usein heidän omia kokemuksiaan ja tietojaan sekä asioita, jotka ovat lapselle merkityksellisiä (Rusanen 2009: 52–53.) Lapsi kykenee yksityiskohtaiseen havainnointiin, mutta motoriset taidot voivat olla vähäisiä. Harjoittelun määrä tai sen puute näkyy taidoissa (Rusanen ym. 2014: 52.) Itse luotu kuva tarjoaa luontevan keskustelun kohteen ja kuva helpottaa sanallistamaan asioita. Yleensä kun puhutaan itse tehdystä, tai tekemisen prosessista, kertoo samalla jotain aitoa ja merkityksellistä omasta itsestään (Iivanainen 2019: 78.) Kaikki tutkittavista lapsista osallistuivat mielellään piirtämiseen. Piirtäminen näytti olevan heille mieluista tekemistä. Suurin osa lapsista kertoi elämästään ja piirustuksestaan samalla kun hän piirsi. Tämä oli alun perin toiveena, että piirtäminen samanaikaisesti helpottaisi lasta kertomaan ja sanallistamaan asioitaan. Yksi lapsista halusi lisätä yksityiskohtaksi heidän talonsa, toinen taas halusi piirtää kuvaansa pehmolelun ja kolmas hirviön. Kaikkien lasten piirtämät kuvat erottuivat yksilöllisinä ja erilaisina yksityiskohtineen. Piirustuksista oli havaittavissa selviä eroja motoristen taitojen kehittämisessä. Osa piirustuksista oli tehty hyvinkin yksityiskohtaisesti, kun taas osassa esimerkiksi ihminen oli vain muutamasta osasta muodostettu.

9 Pohdinta

Opinnäytetyöni tekeminen alkoi keväällä 2020. Kuitenkin vallitsevan koronapandemian takia, sen tekeminen lykkääntyi syksyyn 2020. Tieto, mitä lähdin työssäni keräämään, oli lasten näkemykset siitä, keitä heidän perheeseensä kuuluvat. Sain vastauksen kolmeltatoista lapselta. Opinnäytetyöni aineiston keräys sujui toisella yrityksellään suunnitellusti ja ripeästi. Lapset olivat innoissaan ja osallistuivat piirtämiseen mielellään. Ryhmä oli melko pieni jo ennestään, viisitoista lasta, joista kaksi ei osallistunut tutkimukseen. Tämä hiukan harmitti jälkepäin ja mietin, että useampi esikouluryhmä haastateltavaksi tämän ryhmän lisäksi olisi ollut hyvä.

Kun lapset piirsivät perheensä, he piirsivät sen näköisen perheen kuin itse käsittivät. Piirtämistä ei rajattu siinä mielessä, että jos lapsi halusi piirtää veljelleen mekon ja äidilleen kahdeksan jalkaa, se oli sallittua. Piirsikö lapsi oman perheensä millä perustein esimerkiksi ihmiset kenen kanssa hän asuu vai kenet hän kokee tärkeiksi, en voi olla varma. Kuitenkin lemmikkien suuri määrä voisi viitata jälkimmäiseen, jolloin lapsen mielestä tärkeämpää on kuvata hänelle läheisiä ja hänen kanssansa arjessa läsnä olevia henkilöitä tai eläimiä. Lapsen käsitykset perheestä eivät ole samanlaisia kuin tilastoissa, lapsi voi mieltää perheeseen esimerkiksi pehmoeläimet ja kuolleet lemmikit. Tällaisia perheenjäseniä ei virallisista tilastoista löydy. Kaikki lapsista piirsi itsensä mukaan kuvaan. Lapsi oli piirtänyt itsensä kaikissa kuvissa äidin viereen. Tulkitsisin tämän niin, että lapsi kokee olevansa osa perhettä ja kuuluvansa siihen. Äiti koetaan yleensä tärkeimpänä ja huolenpitäjänä.

Lemmikkieläinten esiintyvyys lasten perhepiirustuksissa voidaan käyttää hyödyksi. Kasvattajat voivat käyttää tätä tietoa esikoulussa esimerkiksi suunnitellessaan toimintaa. Ryhmässä suurin osa lapsista vaikuttaisi olevan eläinrakkaita. Oppiminen eläinten kautta, esimerkiksi aakkosten kirjaimista keksitään joku eläin, voivat auttaa lapsia muistamaan kirjaimet paremmin. Jos lapset voivat esimerkiksi tehdä tehtäviä tai harjoituksia, jossa he saavat kertoa tai esitellä lemmikkejään tai eläimiä, voi se motivoida heitä paremmin oppimaan. Lemmikin kuolema tai poismeno voi olla lapselle todella rankka kokemus, ja se voi olla verrattavissa läheisen ihmisen kuolemaan. Piirustuksen kautta välittyvä lemmikin tärkeys voi auttaa kasvattajaa ymmärtämään lasta paremmin sekä kuuntelemaan tätä erityisellä herkkyydellä.

Opinnäytetyötä suunnitellessani olisin halunnut tietää perheiden moninaisuudesta ja saada sitä esille myös tutkimustuloksissa. Tutkimusten ja tilastojen mukaan perinteinen ydinperhe ei ole enää se kaikkein yleisin perhemuoto ja olin kiinnostunut tietämään näyttäytykö tämä tieto tässä kyseisessä esikouluryhmässä. Lisäksi halusin nähdä lasten käsityksen ja kokemuksen omasta perheestä, tässä kohdassa, kun lapsi ei vielä ole aloittanut kouluvuosiaan ja oletettavasti kokee perheen ainoana ja tärkeimpänä sosialisointiyksikkönään. Oleellista tässä tutkimuksessani oli omasta mielestäni lapsen kokemus ja sen merkitys. Tutkimustulokset eivät näyttäneet niin monimuotoisina, kuin olisin toivonut. Suurimmaksi seikaksi nousi ehkä se, että lapset kokevat vahvasti heidän perheeseensä kuuluvan lemmikit. Lapset asemoivat itsensä osaksi perhettä ja piirsivät siihen pääasiallisesti kuuluvaksi äidin, isän, sisarukset ja lemmikit.

Mietin lasten kuvissa esiintyvää suurta ydinperheiden määrää. Voi olla, että lapsilla tosiaan on suurimmalla osalla ydinperheet. Toisaalta voi olla myös, että vanhemmat eivät ole enää yhdessä, mutta lapsi kokee silti perheen olevan yhtenäinen ja samalla tavalla tärkeä kuin ennenkin. Länsimaisessa yhteiskunnassa ydinperhe on pysynyt jo pitkään valitsevana perhemuotona. Sen ihanteeseen törmää usein mainoksissa, julisteissa ja tarinoissa. Monet yhteiskuntamme instituutioista pitävät ydinperhettä edelleen suotuisana tai peräti oikeana perhemuotona. Lapsille luettavissa saduissa perheessä on useimmiten äiti ja isä. Päiväkodissa käytettävät tarinat ja oppimismateriaalit voivat myös vahvistaa ydinperheen mallia. Lapsille saattaa olla jo hyvinkin pienestä pitäen iskostettu mieleen millainen perheen tulisi olla. Tällöin tulokset suuresta määrästä ydinperhettä voisivat mahdollisesti heijastaa lapsen ajatusta siitä, että ydinperhe on ”oikean” mallinen perhe. Toisaalta ydinperhe voi myös olla lapsen toive perheestään, jos perheessä on esimerkiksi tapahtunut ero tai kuolema.

Perheiden kokoonpanoa lasten näkökulmasta olisi mielenkiintoista tutkia lisää. Hyvin harva tutkimus on kohdistunut esikouluikäisiin, tai jos on, niissä ei ole kysytty lapsen omaa mielipidettä. Erityisen kiinnostavaa olisi tehdä lisätutkimusta siitä, millaiseksi lapset, jotka eivät asu biologisen perheensä kanssa, kokevat perheen. Tällaisia lapsia voisi olla esimerkiksi sijaishuollon yksiköissä tai sijaisperheissä asuvat lapset. Toinen mielenkiintoinen kohde olisi erovanhempien, uusperheiden ja sateenkaariperheiden lasten näkemysten tutkiminen ja vertailu. Myös lemmikkieläinten esiintyvyydestä, tärkeydestä ja roolista perheessä voisi tehdä jatkotutkimusta. Perhepiirustuksia voisi analysoida psykologisista näkökulmista esimerkiksi mitä lasten piirtotavat ja kuvan asettelut, värit sekä

koot kertovat perheen dynamiikasta. Lisäksi voisi tutkia, miten lasten ja vanhempien perhekäsitykset eroavat toisistaan ja mitkä asiat mahdollisesti vaikuttavat käsityksen muodostamiseen.

Lapsille piirtäminen haastattelutilanteessa vaikutti mielekkäältä ja merkitykselliseltä. He tulivat mielellään haastattelu tilanteeseen, ihailivat erilaisia kyniä ja kyselivät tarvikkeista. Piirtämisen he aloittivat nopeasti ja tekivät piirustuksen omassa ajassaan. Joillakin lapsista piirtäminen vei aikaa enemmän kuin toisilla. Lapset käyttivät tarjolla olevia materiaaleja haluamallaan tavalla ja sovussa. He myös pyysivät toisiltaan tiettyä kynää, jos sitä tarvitsivat. Lapset kertoivat perheestään ja arjen asioista omatoimisesti sekä vastasivat jos kysyin jotakin piirustuksesta. Jotkut lapsista olivat puheliaampia kuin toiset. Lasten piirtämiä kuvia ylipäätään voisi tarkastella enemmän päiväkotia ja kouluympäristössä, jotta saataisiin lisää tietoa lapsesta ja heidän ajattelustaan. Kasvattajat harvemmin käyttävät piirustuksia jonkin aiheen tutkimukseen tai tarkastelevat piirrettyjä kuvia sen tarkemmin. Lapset kuitenkin yleensä mielellään piirtävät ja kertovat piirustuksistaan, jolloin tällainen toiminta olisi varmasti lapsillekin mieluista ja voisi tuoda uusia näkökulmia lasten kanssa työskentelyyn.

Lasten työt kuvaavat heidän omaa todellisuuttaan ja kertovan heidän näkökulmistaan. Kuvataiteellisessa toiminnassa lapsi voi tehdä aloitteita ja ilmaista itselleen merkityksellisiä asioita. Hän voi tulkita maailmaa tai ottaa siihen kantaa. Lasta voidaan tukea suuntaamalla huomio tähän kyseiseen todellisuuteen, lapsen maailmaan. Syvennytään hetkeksi lapsen tapaan ajatella, toimia ja kommunikoida. Kuunnellaan ja kunnioitetaan lapsen näkemystä. Voimme kysyä itseltämme, miten lapsen olisi mahdollista ilmaista mahdollisimman paljon omia näkemyksiään omalla tavallaan. Kasvattajana meidän tulisi tukea toiminnassamme lapsen näköisiä ja lasten ajatuksia avaavia prosesseja. Tämä onnistuu lapsia kuulemalla ja heidän näkemyksensä huomioon ottamalla.

Lähteet

7. jakso: Monimuotoiset perheet n.d. Väestöliitto n.d. Parit ja sinkut. Nettikurssit tueksesi. Parisuhde puheeksi neuvolatyössä. Saatavana osoitteessa: <<https://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/nettikurssit/parisuhde-puheeksi-neuvolatyossa/7-jakso-monimuotoiset-perheet/>>. Luettu 28.10.2020.

Ahokas, Marja & Ferchen, Maija & Hankonen, Nelli & Lautso, Anita & Pyysiäinen, Jarkko 2008. Sosiaalipsykologia. Helsinki: WSOY oppimateriaalit oy.

Ahonen, Timo & Lyytinen, Heikki & Lyytinen, Paula & Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto & Nurmi, Jari-Erik 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Clark, Alison 2004. Listening as a way of life. The National Children's Bureau on behalf of Sure Start. Verkkojulkaisu. Saatavana osoitteessa: <https://exeter.anglican.org/wp-content/uploads/2014/11/Listening-to-children-leaflet_NCB.pdf>. Luettu 5.12.2020.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus 22.12.2014. Pdf-tiedosto. Saatavana osoitteessa: <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf>. Luettu 30.10.2020.

Huhtinen-Hildén, Laura & Karjalainen, Anna-Liisa 2019. Luova toiminta siltana itseen, toisiin ja osallisuuteen. Teoksessa Karjalainen Anna-Liisa (toim.) 2019. Luovan toiminnan työtavat. Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Keuruu: Otava.

Häggman, Kai 1994. Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa. Historiallisia tutkimuksia 179. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Häggman, Kai 1996. Johdatus perhehistoriaan. Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja 11. Helsinki: Helsingin yliopiston historiallinen laitos.

Iivanainen, Susanna 2019. Väriä elämään -kuvallinen ilmaisu hyvinvointia edistämässä. Teoksessa Karjalainen Anna-Liisa (toim.) 2019. Luovan toiminnan työtavat. Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Keuruu: Otava.

Jallinoja, Riitta 2000. Perheen aika. Helsinki: Otava.

Jokinen, Kimmo 2017. Ydinperheestä monimuotoisiin perheisiin. Saatavana osoitteessa <<https://evl.fi/documents/1327140/45652999/Jokinen+Ydinperheest%C3%A4+monimuotoisiin+perheisiin/533abc59-a287-50eb-d29c-264179caf318>>. Luettu 5.3.2020

Kiillakoski, Tomi & Rautio, Pauliina 2017. Viivojen jäljet. Piirtäminen aineiston tuottamisen menetelmänä. Teoksessa Mustola, Marleena & Mykkänen, Johanna & Böök, Marja Leena & Kärjä, Antti-Ville (Toim.) 2017. Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 123. Saatavana osoitteessa: <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/visuaaliset_menetelmat_verkko.pdf>. Luettu 3.10.2020.

Kimberley 2015. The importance of giving children a voice. Julkaistu 2.12.2015. Verkkojulkaisu. Saatavana osoitteessa: <<https://www.earlyyearscares.com/eyc/latest-news/the-importance-of-giving-children-a-voice/>>. Luettu 5.11.2020.

Knevel, Marita 2003. Perhe lapsen kokemana. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavana osoitteessa: <<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/10438/1/G0000162.pdf>>. Luettu 5.12.2020

Korkman, Julia 2018. Lapsen haastattelu sosiaalisen ja kognitiivisen kehityksen näkökulmasta. Teoksessa Hyvärinen, Sauli & Pösö, Tarja (toim.): Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kurki, Leena (toim.) & Nivala, Elina (toim.) 2006. Hyvä ihminen ja kunnon kansalainen; Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: University press.

Morrow, Virginia & Richards, Martin 1996. The ethics of social research with children: an overview. Children and society 10(2): 90-105. Saatavana osoitteessa: <https://www.researchgate.net/publication/227727186_The_Ethics_of_Social_Research_with_Children_An_Overview1>. Luettu 27.2.2020.

Morrow, Virginia 1998. Children's perspectives on families. Julkaistu 20.7.1998. Verkkojulkaisu. Saatavana osoitteessa: <<https://www.jrf.org.uk/report/childrens-perspectives-families>>. Luettu 21.1.2021.

Murray, Jane 2019. Hearing young children's voice. Julkaistu 5.2.2019. Verkkojulkaisu. Saatavana osoitteessa: <<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09669760.2018.1563352>>. Luettu 5.12.2020.

Mustola, Marleena & Mykkänen, Johanna & Böök, Marja Leena & Kärjä, Antti-Ville (Toim.) 2017. Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisu 123. Saatavana osoitteessa: <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/visuaaliset_menetelmat_verkko.pdf>. Luettu 3.10.2020.

Perheiden moninaisuus n.d. THL.fi. Sukupuolten tasa-arvo. Perheet ja vanhemmuus. Saatavana osoitteessa: <<https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/perheet-ja-vanhemmuus/perheiden-moninaisuus>>. Luettu 28.10.2020.

Perusopetuslaki 1998/628. Annettu Helsingissä 30.12.1998. Saatavana osoitteessa: <<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#mvs>>. Luettu 3.9.2020.

Pirkanen, Henna 2007. Sosialisatio ja yksilön sosiaalinen kehitys. Teoksessa Kuusela, Pekka (toim.) 2007. Sosiaalipsykologia. Yksilöstä yhteiskuntaan. Kuopio: Unipress.

Ritala-Koskinen, Aino 2001. Mikä on lapsen perhe? - Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja. Verkkojulkaisu. Saatavana osoitteessa: <<https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/12/2ca8473d-mika-on-lapsen-perhe.pdf>>. Luettu 21.1.2021.

Rusanen, Sinikka & Kuusela, Mirva & Rintakorpi, Kati & Torkki, Kaisa 2014. Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. Helsinki 2014.

Rusanen, Sinikka 2009. Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. Teoksessa Ruokonen, Inkeri & Rusanen, Sinikka & Välimäki, Anne-Leena (toim.): Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Opas 3. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Rymanowicz, Kylie 2016. The importance of perspective taking for young children. Julkaistu 19.4.2016. Michigan State University Extension. Verkkojulkaisu. Saatavana osoitteessa: <https://www.canr.msu.edu/news/the_importance_of_perspective_taking_for_young_children>. Luettu 5.11.2020.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna & Kuula, Arja & Rissanen, Riitta & Karvinen, Ikali 2009. Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Tampere: yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavana osoitteessa: <<https://www.fsd.tuni.fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>>. Luettu 7.11.2020.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavana osoitteessa: <<https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>>. Luettu 3.12.2020.

Saaristo, Kimmo & Jokinen, Kimmo 2004. Sosiologia. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Savikko, Maria 2013. "Iskäki joskus leegoilee". Lasten käsityksiä perheestä ja perheen ajankäytöstä. Varhaiskasvatustieteen Pro gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavana osoitteessa: <<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/41306/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201305051557.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Luettu 5.12.2020.

Sijaisvanhemmaksi n.d. Pelastakaa lapset ry. Saatavana osoitteessa: <https://www.pelastakaa-lapset.fi/tule-vapaaehtoiseksi/sijaisvanhemmaksi/?gclid=Cj0KCQjwreT8BRDTARIsAJLI0KLfnf1jz-K41srWXtWz61-Ebl6WLoT-bPHs6H6xW5IkLBQbby5HpyRgaAkMxEALw_wcB>. Luettu 28.10.2020.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2020. Perheet. Helsinki: Tilastokeskus.

Tilastokeskus 2018. Suomen virallinen tilasto. Perheet. Liitetaulukko 1. Perheet tyypeittäin 1950–2018. Helsinki: Tilastokeskus. Saatava osoitteessa: <http://www.stat.fi/til/perh/2018/perh_2018_2019-05-22_tau_001_fi.html>. Luettu 24.2.2020.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Turpeinen, Maisa 2017. Mikä tekee perheestä perheen? Viidesluokkalaisten käsityksiä perheestä. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavana osoitteessa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55431/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aaju-201709223802.pdf>. Luettu 5.12.2020.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Alaikäinen tutkittavana. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/19. Helsinki. 9-10. Saatavana osoitteessa: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf. Luettu 26.2.2020.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Annettu Helsingissä 13.7.2018. Saatavana osoitteessa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>. Luettu 3.9.2020.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Opetushallitus 19.12.2018. Pdf -tiedosto. Saatavana osoitteessa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmien-perusteet>. Luettu 3.9.2020.

Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991. Annettu Helsingissä 16.8.1991. Saatavana osoitteessa: <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>. Luettu 6.11.2020.

Liite1. Tutkimuslupakysely huoltajille

Tutkimuslupakysely huoltajille

17.8.2020

Hei kotiväki!

Olen sosionomiopiskelija Metropolia ammattikorkeakoulusta. Teen tällä hetkellä opinnäytetyötä aiheesta "Esikouluikäisten näkemyksiä perheestä." Tarkoituksena on kerätä aineisto Lasitehtaan koulun esiopetusryhmältä syys-lokakuun aikana. Aineisto koostuu lasten tekemistä perhepiirustuksista sekä piirtämisen ohella tehdystä haastattelusta: "keitä minun perheeseeni kuuluu?" Piirustukset taltioidaan erikseen kuvaamalla sekä haastattelu äänittämällä puhelimella.

Kaikki aineisto käsitellään luottamuksellisesti ja hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Aineistossa ei kerätä lasten tai huoltajien tietoja eikä mainita lasten nimiä tai muita henkilötietoja. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Alaikäistä lasta tutkittaessa tarvitaan lapsen suostumuksen lisäksi myös huoltajan lupa osallistua tutkimukseen.

Jos teillä on jotain kysyttävää tutkimukseen liittyen, vastaan mielelläni kysymyksiin.

Palautathan lupakyselyn 31.8.2020 mennessä.

Ystävällisin terveisin

Janina Nikurautio

janina.nikurautio@metropolia.fi

040 838 4323

.....

Lapseni saa osallistua tutkimukseen _____.

En halua, että lapseni osallistuu tutkimukseen _____.

Päivämäärä _____/2020

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys